

Філософ-і-Я:

наукові розвідки студентів

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Випуск 5

м. Кам'янець-Подільський

2021

УДК 101 (051)

ББК 87.2я52

Ф-54

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:

Серія КВ № 20995-10795Р від 22.08.2014 р.

Друкується згідно з рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 4 від 26.03.2015 р.

Рецензенти:

Попович М. Д., доктор філософських наук, професор кафедри права професійної та соціально-гуманітарної освіти ЗВО «Подільський державний університет»

Ганаба С. О., доктор філософських наук, професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Науково-редакційна рада:

А. В. Найчук, кандидат філософських наук, доцент (голова);

Т. В. Сулятицька, кандидат філософських наук, доцент (відповідальний редактор);

М. П. Плахтій, кандидат філософських наук, доцент;

О. В. Віннічук, кандидат політичних наук, доцент;

Т. В. Ігнат'єва, кандидат історичних наук, доцент;

С. Г. Вонсович, доктор політичних наук, доцент;

В. Ю. Маркітантов, кандидат політичних наук, доцент;

В. Г. Чабанов, кандидат філософських наук, старий викладач;

З. С. Шевчук, кандидат філологічних наук, старший викладач, (літературний редактор).

Філософ-і-Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : наук. журнал / гол. ред. А.В. Найчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Випуск 5. 64 с.

Перший в Україні науковий журнал студентської філософської есеїстики та студентських наукових статей з філософії. Спрямований на висвітлення актуальних для студентської молоді філософських проблем, філософського осмислення сьогодення, людського буття, життя соціуму, сучасної культури, релігійного життя, екологічних та аксіологічних проблем сучасності. Журнал містить розділ філософської есеїстики, у якому студенти діляться своїми роздумами про любов до мудрості, осягнення людського життя та буденних проблем і парадоксів молоді України.

Призначений для всіх, хто цікавиться філософією, філософським осмисленням буття та людського життя.

УДК 101 (051)

ББК 87.2я52

© К-ПНУ, 2021

Зміст

Розділ 1. Теоретико - праксеологічні основи філософії та політології

Годняк Олександр

«Прагнення людини до суспільного життя як звичка жити разом» у поглядах Альфреда Шютца..... 5

Кліменко Володимир

Конфуціанська та легістська моделі побудови тоталітарної суспільної свідомості..... 10

Тручок Владислав

Діджиталізація і мутація геополітичного простору ХХІ століття..... 13

Ціхоцька Вікторія

Політика безпеки ЄС: наслідки міграційної кризи ХХІ ст. для України..... 17

Хмелянчишин Володимир

Досвід застосування виборчих технологій в електоральних компаніях України..... 20

Шевчук Наталія

Ісламський чинник у політиці країн ЄС: приклад Німеччини..... 27

Школова Іванна

Роль культури в житті людини..... 32

Ярославська Анна

Сутність поняття та особливості формування іміджу політичного лідера: актуальність проблематики..... 35

Розділ 2. Любомудріє (Есе)

Багінська Валерія

Щаслива людина та, яка займається улюбленою справою..... 40

Белан Надія

Політика і влада у житті суспільства..... 41

Беляк Анна

Харизма та її роль у політиці 42

Бондар Юрій

Як я розумію націоналізм?..... 43

Василинчук Катерина

Чи потрібен людині власний «досвід зла»?..... 45

Войтович Валентина

Власний «досвід зла»..... 47

Гакман Ольга

«Мудрість – це...»..... 48

Клименко Володимир

«У всьому є своя краса, але не кожен її може побачити»..... 49

Моцик Олександра

Щаслива людина та, яка займається улюбленою справою..... 50

Олексик Катерина

«Хто не любить самоти, той не любить свободи, бо лише наодинці можна 51

бути вільним»	
Паушак Владислава	
«Ученість - солодкий плід гіркого коріння»	52
Пилипчук Ірина	
Соціалізація студентської молоді.....	53
Повержук Ірина	
«Вільний той, хто може не брехати»	54
Предиткевич Вікторія	
Роздуми про ідеальний політичний режим.....	55
Продан Катерина	
«Вільний той, хто може не брехати»	56
Скоропада Богдан	
Сократ, Платон чи Аристотель, – якого вчителя обрав би я!.....	58
Стульська Марина	
Мудрість - це.....	60
Тригуба Віта	
Ідеальна держава Платона й Арістотеля: спільне і особливе.....	61

Розділ 1. Теоретико-праксеологічні основи філософії та політології

Годняк Олександр,
студент 1 курсу спеціальності Політологія
Науковий керівник
к. філос. н., ст. викл. Чабанов В. Г.

УДК 316.277

«ПРАГНЕННЯ ЛЮДИНИ ДО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ ЯК ЗВИЧКА ЖИТИ РАЗОМ» У ПОГЛЯДАХ АЛЬФРЕДА ШЮЦА

У статті проаналізовано інтерсуб'єктивність як аспект взаєморозуміння між індивідами в межах своєї індивідуальної свідомості. У широкому сенсі інтерсуб'єктивність можна трактувати як позначення відносин із соціальним світом та його природою знань. Акцентовано на соціальному порядку, який характеризує наслідок загального уявлення про спільності світу, сукупність подій суспільного культурного світу, але без нормативної загальної згоди у суперечливих питаннях, які нам пропонує функціоналізм.

Ключові слова: *інтерсуб'єктивність, соціальний порядок, феноменологічна соціологія, соціальна реальність, соціальна філософія, свідомість, життєсвіт.*

Існує повсякденна реальність як щось спільне, поле інтерсуб'єктивності, що характеризується певними когнітивними властивостями, притаманними повсякденному життю і які є в кожного. Це визначення притаманне феноменологічній традиції. Показово, що в цій традиції увагу спочатку звернуто на повсякденність як сферу конструювання соціальної реальності, а не на розуміння повсякденності як чогось «низького» чи «неповноцінного» [1]. Термін феноменологічна соціологія або феноменологічно орієнтована соціологія стосується зв'язку між феноменологією, що походить від філософії та соціології. Філософська феноменологія – це той напрям феноменології, який заснував Едмунд Гуссерль (1859-1938). Хоча Гуссерля вже цікавили питання соціальної філософії, саме Альфред Шюц (1899-1960) об'єднав феноменологію із соціологією як соціологією знання. Роботи А. Шюца є відправною точкою для низки важливих розробок у соціології: соціальний конструктивізм, етнометодологія та герменевтична соціологія починаються безпосередньо від А. Шюца. Завдяки цьому посередництву феноменологічна соціологія увійшла також до низки інших соціологічних підходів: вона була прийнята і в теорії раціонального вибору, і в критичній теорії, і в теорії структурування.

Завдяки аналізу тимчасової, просторової та соціальної структури життєвого світу А. Шюц розкриває загальну граматику для дослідження соціального світу, що відкриває широкий спектр теоретичних та емпіричних зв'язків для дослідження. Його робота дала ідеї для взаємодії аналітичних

досліджень Гарольда Гарфінкеля та Ервінга Гоффмана, для знання аналітичного фундаменту соціології Пітера Л. Бергера та Томаса Лакмана або для теорії структурування Ентоні Гідденса. Він також надав критичний і конструктивний горизонт для роздумів над дизайнами П'єра Бурдьє, Нікласа Лумана, Юргена Хабермаса та Зигмунта Баумана.

Зі «Структурами життєвого світу» Альфред Шюц планував як продовжити свої дослідження філософських основ соціальних наук, так і представити результати своїх численних індивідуальних досліджень на цю тему в систематичній формі. Його особиста життєва ситуація характеризувалася тим, що йому доводилося працювати за межами академії як до, так і після вигнання з Відня до Нью-Йорка. Крім того, у цей час виник націонал-соціалізм і розпочалася Друга світова війна. Завдяки цим умовам життя А. Шюц зміг розвинути свою феноменологічно обґрунтовану соціальну теорію та соціологію, написавши окремі статті лише в роки після своєї першої публікації «Змістовна структура соціального світу», яка вийшла друком в 1932 році.

Феноменологічна соціологія повинна охоплювати весь спектр мислення: починаючи від комплексного опису «природного стану» в повсякденному житті, його часової, просторової й соціальної стратифікації, структури пізнання цього життєвого світу та його структури за видами та актуальністю, який життєвий світ як сфера дії, а також питання про межі та трансцендентності життєвого світу.

Підхід Альфреда Шюца був заснований на «соціології розуму» Макса Вебера та феноменологічному методі фрайбурзького філософа Едмунда Гуссерля (1859–1938). Вихідною точкою в більш вузькому сенсі була гуссерлівська концепція «світу природних установок», світу нашого повсякденного життя, який є для всіх спільним, тобто інтерсуб'єктивний світ [2]. Гуссерлівську концепцію життєвого світу, розуміють як «загальний контекст тривалості життя», який означає міжсуб'єктивно значущий світ, у якому люди беруть участь через свої повсякденні дії, через свій природний досвід [3]. На початку 1940-х років Шюц повернувся до соціології повсякденного життя, яка базується на цій версії життєвого світу. Причиною дистанціювання А. Шюца від феноменологічної редукції та його звернення до явищ життєвого світу та мирської інтерсуб'єктивності є його розчарування П'ятою картезіанською медитацією Е. Гуссерля. У ньому А. Шюц не знаходить очікуваного вирішення проблеми інтерсуб'єктивності. На його думку, Е. Гуссерлю не вдається «трансцендентно вивести інтерсуб'єктивність усього пізнання та мислення», як очікувалося. Його припущення, що досвід спільноти, «ми» передує кожному досвіду «я» і є для цього основою, доводить важливість повсякденних явищ для А. Шюца. У результаті автора цікавить соціальність як життєво-світова ситуація, а не як феноменологічно-трансцендентальна. Як соціологія повсякденного життя, соціологія повинна присвятити себе дослідженню земної інтерсуб'єктивності, зокрема вона повинна досліджувати «інваріантні внутрішньо істотні структури спільноти»[4].

Ця мета А. Шюца також виражена в назві його основної роботи «Структури життєвого світу», виконаної Томасом Лукманом.

Праці А. Шюца відіграють важливу роль у соціологічній науці. Він перший спробував застосувати філософську феноменологію для проникнення в соціальний світ. Він довів, що спосіб, за допомогою якого люди надають сенс який їх оточує, не є суто індивідуальним [5]. Феноменологічна соціологія заснована на критичному аналізі соціологічного позитивізму, у тому числі марксизму. Феноменологічні соціологи піддали критиці принципи соціологічного позитивізму: соціальний об'єктивізм, тобто розгляд суспільства як об'єктивного, подібного фізичного, світу, незалежного від людської свідомості і діяльності. Ставлення до індивіда як до несуттєвою частини соціальних процесів. Феноменологічна соціологія розглядає суспільство як явище, створене й постійно відтворюване в духовній взаємодії [6].

Цей напрям соціології передбачає, що соціальна реальність, предметна галузь суспільних наук, має особливу структуру. Ця особливість виявляється в тому, що соціальна реальність сплетена з особливого матеріалу, із «суб'єктивного сенсу», тобто має «змістовну структуру». Завдання суспільних наук – реконструювати цю змістовну структуру. Відповідно до феноменологічної соціології, особливість їх предметної сфери також обумовлює методологічну особливість соціальних наук загалом і соціології, зокрема: якщо їхні концепції та теорії мають відповідати соціальній реальності, вони змушені «інтерпретувати свій предмет». Тому основне завдання, яке ставив перед собою А. Шюц, продемонструвати, як таке розуміння суб'єктивного значення можливе об'єктивно [7].

Феноменологічна соціологія – це теорія дії. Вона описує соціальну науку, орієнтовану на точне спостереження та інтуїтивне поєднання соціальних фактів, дослідження яких не є похідними ні від всеосяжних теорій, ні емпірично на основі збору даних і статистики. Альфред Шюц поділяв спільну наукову парадигму, базові структури, незалежно одна від одної, для опрацювання буття повсякденного світу.

Рецепція феноменологічної соціології аж ніяк не обмежується теорією; Навпаки, феноменологічна соціологія зробила вирішальний внесок в емпіричне дослідження, адже її можна розглядати як одне із суттєвих джерел «інтерпретаційного повороту», внаслідок якого, зокрема, якісне соціальне дослідження змогло утвердитися як самостійна філія.

Будь-яка інтерпретація цього світу заснована на емпіризмі переживань, переживань наших власних і переданих нам батьками і вчителями, що у формі знання, вважає науковець. Світ повсякденного життя – сцена й одночасно об'єкт наших дій і взаємодій. Ми повинні опанувати і перетворювати його, щоб реалізувати ті цілі, які ми ставимо перед собою в ньому серед інших людей. Феноменологічна соціологія розглядає суспільство як явище, створене й постійно відтворюване в духовній взаємодії. Феноменологічна соціологія базується на вивченні в першу чергу соціальної реальності, в основі якої лежить інтерсуб'єктивність [9].

Прагнучи розробити філософську основу для соціальних наук, і зокрема соціології, А. Шюц дотримувався порад М. Вебера щодо встановлення соціології як суворої науки, заснованої на теорії дії. А. Шюц критикує М. Вебера за те, що він створив інструменти для розуміння соціального сенсу дій,

але не зміг надати філософське обґрунтування для розуміння сенсу. Для М. Вебера соціальна дія полягає у зв'язуванні поведінки та суб'єктивного значення. У його «Розумінні соціології» головна мета – з'ясувати, як науковий спостерігач може осягнути суб'єктивне значення, яке актор пов'язує зі своїми діями. Він заперечує, що це відчуття є більш невідомим або більш надійним для самого суб'єкта, ніж для наукового спостерігача. А. Шюц навпаки починає з самого суб'єкта і запитує про конституцію суб'єктивного значення, тобто те, як сам суб'єкт створює і переживає сенс. Ця проблема розуміння інших впливає не тільки на стосунки між ученим і суб'єктом, який діє. Якщо сенс дії зрозумілий лише тому, хто її здійснює, а не «іншому», виникає питання, як можна сприймати наше повсякденне спілкування як функціональне? Як можливе соціальне співіснування без знання суб'єктивного значення, яке інші пов'язують зі своїми вчинками? На думку А. Шюца, суб'єкти використовують певні методи в повсякденному житті, які дозволяють їм набути інтерсуб'єктивно спільного значення.

Феноменологічна соціологія стверджує, що соціальні прояви відрізняються від природних тим, що вони є не результатом природної діяльності, а продуктом свідомої діяльності індивіда. Діяльність індивідів складає сутність поведінки і є об'єктом соціологічного дослідження [10]. Завданням цього розділу соціології є розкриття свідомого сенсу соціальної діяльності, спілкування, інститутів, а не у створенні універсальних законів, що розкривають природу соціальних взаємодій. Живий світ є основою всіх цінностей для всіх наук.

Життєсвіт це – дофілософська, донаукова, первинна в гносеологічному сенсі свідомість, що має місце ще до свідомого прийняття індивідом теоретичної настанови. Життєвий світ – це світ, у якому індивід народився, живе і до якого змушений так чи інакше прилаштуватися. Світ повсякденного життя даний йому в допредикативному досвіді, його існування не проблематизується доти, доки причини особливого роду не руйнують цієї наївної віри. Це світ природної настанови «все, що вимагає відповіді, завдяки актуальному нового досвіду перетворюється за допомогою рутинного перебігу переживань у природну установку, яка є самоочевидною». Перебуваючи в просторі повсякденності, людина живе разом з іншими [11]. Для опису цього специфічного виду буття А. Шюц використовує гуссерлевській термін «інтерсуб'єктивність» [9]. Важливо зрозуміти, що життєвий світ не просто є буттям, він постійно інтерпретується сприймає свідомістю. Кожна людина в принципі ґрунтується на впевненості, що він і всі, хто оточує, інтерпретують загальні об'єкти, факти і події однаковим чином. Ця впевненість уможливорює існування соціальності як такої. У життєвому світі людина підпорядковується тому, що бачать інші, за умови впевненості, що бачать інші, за умови впевненості, що вони бачать те ж, що і він, і розуміють це так само, як і він. Простіше кажучи, в теорії А. Шюца суспільство – це інтерсуб'єктивна конституція життєвого світу. Повторювані акти інтерпретації, що здійснюють люди, створюють стійкі смислові зв'язки, а ті, у свою чергу, утворюють типові соціальні ситуації впорядковують соціальну реальність і надають їй довірливий характер. Оскільки люди виростають в мовному середовищі, загальноприйнятті

типізації вони набувають разом із мовою. Тому у феноменологічній соціології А. Шюца мові приділяють великої увага. Отже, схема досить зрозуміла: осмисленої реальності завжди передують дорефлексивного життєвий світ, у якому людина взаємодіє з іншими на основі довірливих відносин, тому що вважає, що вони сприймають і розуміють світ так само, як він. Ці взаємодії всередині життєвого світу утворюють специфічне інтрасуб'єктивності простір, яке ми звикли називати суспільством.

А. Шюц упевнений, що «все, що є безсумнівним, засноване на звичці. У звичках містяться рецепти для вирішення проблем, що трапляються мені в міру моїх вчинків. Мій запас знання містить варіанти вирішення таких проблем. Якщо новий досвід у новій життєвій ситуації може бути несуперечливим чином узгоджений із колишньою типізацією, що виникла раніше у схожій ситуації, і тим самим бути внесеним до релевантної схеми відносин, то тим самим лише підтверджується «правильність» мого запасу знань».

Висновок, який робить А. Шюц, має негативний підтекст: «Інтерпретації, накопичені в моєму запасі знання, мають статус інструкцій до дії: якщо речі займають такі-то і такі-то позиції, то я повинен чинити так-то і так-то. Завдяки тому, що схожі інструкції весь час забезпечують практичний успіх дій, вони втілюються в звичні рецепти дій» [1].

Іншими словами, суспільство загалом ґрунтується не на мисленні, а на звичці діяти у відповідних ситуаціях відповідним чином, причому образи дії некритично засвоює індивід у процесі соціалізації. Бувають, однак, і винятки. Іноді звичні схеми дій дають збої, тоді типізації модифікуються. Але модифікація типізації не означає переклад соціальної життєдіяльності людини на рефлексивний (осмислений) рівень – формується лише нова звичка.

Як підсумок щодо розуміння повсякденної реальності у феноменології А. Шюца. Його теза про верховенство повсякденної реальності викликає певні сумніви. Те ж стосується і розуміння повсякденності як загального світу, і протиставлення повсякденності і науки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Окрут М. С. Повсякденна реальність: пошуки визначення. Соціологія. С. 30-41.
2. Шюц А. Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии 2003. 560 с.
3. Шюц А. Структура повседневного мышления. Социологические исследования. Повседневное мышление как система конструируемых типов 1988, № 2. С.129-137.
4. Вербець В. В., Субот О. А., Христюк Т. А. Соціологія: Навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. С. 198-200.
5. Григорьев Л.Г. «Социология повседневности» Альфреда Шюца. Социологические исследования. 1988. № 2.
6. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. Минск : Изд. В.М. Скакун, 1998. 896 с.
7. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. Київ : Український Центр духовної культури, 2004. 560 с.
8. Шюц А. Избранное. Мир светящийся смыслом. 2004. 1056 с

9. Слинин Я. А. Феноменология интерсубъективности 2004. 356 с.
10. Филиппович А. В., Шпарага О. Н. Феноменология. История философии: Энциклопедия / Сост. и гл. науч. ред. А. А. Грицанов. Минск : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. 1376 с.
11. Кабуладзе В. І. Феноменология досвіду. Київ : Дух і літера, 2011. 280 с.
12. Гуссерль Е. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию. 2004. 400 с.

Кліменко Володимир,
студент 2 курсу
спеціальності Політологія
Науковий керівник:
д. п. н., доцент Вонсович С.Г.

УДК 32.001

КОНФУЦІАНСЬКА ТА ЛЕГІСТСЬКА МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ТОТАЛІТАРНОЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

У публікації проаналізовано давньокитайський світогляд стародавніх часів, Конфуціанська ідеологія і те, яким чином вона втручається у внутрішній світ людини; ознаки тоталітаризму в конфуціанській моделі держави; Грунтову ідеологію Шан Яна.

Ключові слова: *Конфуціанство, легізм, тоталітаризм, «Феномен східної держави», Конфуцій, Шан Ян, держава.*

Розглядаючи Стародавній Китай із позиції «феномену східної держави», варто зауважити, що процес становлення його політичних інститутів можна ретранслювати в типологічні риси східної деспотії. Первіснообщинний лад характеризувався формуванням локальної групи, у якій панує егалітаризм лише зовнішнього характеру через прихований, жорсткий конформізм із питань нерівного розподілу благ всередині общини.

Китайська класична думка формувалася в контексті кланових ритуалів, що були собою своєрідною релігією, спрямовану на єднання з високим історичним минулим. Поява концепції Небесного Мандату позначила перехід ритуалу з релігійної сфери в суспільно-політичну: правитель досягав єднання з Небом лише через моральне самовдосконалення. Саме тому з'являється типовий для китайської політичної думки антагонізм між істинним правителем, який здійснює владу через моральний авторитет, та гегемоном, що послуговується військовою силою [2, с.76-81]. Виокремимо основні політичні функції ритуалу: закріплення первинності родової свідомості; ієрархічна класифікація суспільних верств за зростанням якості та самосвідомості; сакралізація суспільної взаємодії [3, с 20-22].

Походження конфуціанського вчення логічно почати з постаті Конфуція, життя якого припадало на 551-479 рр. до н.е. Дослідники однотайно відзначають професіоналізм Конфуція як педагога та політичного наставника (Учитель нації), його освіченість. Особистим внеском Конфуція було

виокремлення феномена традиції-ритуалу і його тлумачення з антропологічної позиції. Такий підхід мислителя зумовлювався кризою архаїчних ритуалів, тому Конфуцій повертається до вічного минулого від індивідуалістичного свавілля; він не пише від себе, адже його завдання – передавати, а не створювати. Традиційно для давньокитайського світогляду держава мислилася як одна велика родина (*го цзя*) [5, с.82-83]. Погляди на суспільство Конфуцій виражає у створених ним антагоністичних образах: благородного мужа і маленької людини, які є моделями суспільної поведінки. Благородний муж (*цзюнь-цзи*) охоплює такий набір конфуціанських добродієностей: синівська пошана, гуманність, освіченість, справедливість. Отже, конфуціанська ідеологія втручається у внутрішній світ людини. «Якщо правитель любить церемонії, народом легко управляти» [6, с. 146]. Тотальний послух правилам забезпечує ефективність влади, а свідомий, обґрунтований послух – її легітимність. Правила *лі* – більше, ніж закон, це неухильне виконання приписів; навіть право Конфуцій прагнув замінити нормами поведінки. *Лі* набули всезагального характеру, поширюючись і на правителя, який власним виконанням правил слугував моделлю для наслідування для народу.

Важливе місце в конфуціанській ідеології займає соціальна диференціація або концепція «виправлення імен». Правитель має бути правителем, підданий – підданим, батько – батьком, що свідчить про низький рівень соціальної мобільності та консервування соціального положення. Регламент обов'язків кожного забезпечує порядок, а характер діяльності визначається політичною елітою. Контроль за виконанням правил та поведінкою народу мала виконувати община (патронімія). Саме община мала повноваження оцінки вчинків людини та винесення покарання чи надання титулів гуманності й шанобливості.

Отже, виокремимо такі ознаки тоталітаризму в конфуціанській моделі держави: авторитарний характер політичної системи; тотальність правил-ритуалів; злиття держави й суспільства (держава-родина); сакралізація політичної діяльності; «справедлива експлуатація» народу; принцип «виправлення імен»; посилення на народну пам'ять народу. Саме влада етичної норми (правил) використовується в ідеологічній стратегії конфуціанства, ефективність якої полягає в повній відповідності її принципів світоглядній матриці Стародавнього Китаю. Основоположником оформленої теорії легізму вважають Шан Яна, вчення якого стало основним конкурентом конфуціанства у IV ст. до н. е. Розуміючи потребу в зміцненні державного управління в епоху «війни царств», Шан Ян різко заперечує пошану до традиції та моральної норми, що здатні лише послабити становище правителя.

Політичний проєкт Шан Яна викладено в трактаті «Книга правителя області Шан», політичний діяч звільняється від обов'язку дотримання норм моралі в досягненні політичних цілей. Держава у Шан-Яна порівнюється з машиною, тому мислитель використовує технічні терміни для опису політичної системи. Єдино можливою і справедливою формою правління є абсолютна монархія, на чолі якої не може стояти гуманний правитель.

Ефективне управління можливе лише на засадах законів (*фа*), які мають бути загальнодоступними й зрозумілими для народу. Забезпечення дотримання законів та їх тлумачення виконують чиновники [7, с 90-93].

Якщо конфуціанство припускає критику правителя, то Шан Ян наділяє державця необмеженою владою верховного законодавця, який не може бути покараний за порушення закону. Зведення єдиних законів супроводжується встановленням нового типу політичної комунікації: правитель – община, причому місцева аристократія втрачає функцію передавальної ланки між державним апаратом і народом. Сила народу суперечить силі держави. Процвітання держави забезпечує ґрунтовна ідеологія, що в Шан Яна виконує «ідея про Єдине»: люди повинні займатися лише землеробством і війною, тобто суспільна свідомість спрямовується до єдиного блага держави: спокою, могутності, багатства.

Як і будь-який тоталітарний режим, держава Шан Яна не припускає існування політичної опозиції чи плюралізму думок: поширення конфуціанських пам'яток і ритуалів суворо заборонене. Мислитель застерігає правителя переслідувати красномовних учених, торговців, мандрівників, тобто паразитів, щоб не допустити поширення шкідливих думок серед народу, а також позбавити людей права на об'єднання для обговорення суспільних питань.

Методами правителя є суворі покарання та незначні нагороди, які свідчать про те, що правитель любить народ, а народ готовий віддати життя за правителя. Мислитель розгортає інструкцію управління народом: «Якщо управляти людьми як добродійними, вони любитимуть своїх близьких; якщо ж управляти ними як порочними, вони любитимуть ці порядки». Оскільки добродійність походить із покарань, єдиним способом упорядкування народу є його залучення до діяльності, яку він ненавидить. Слід також зазначити й військовий характер легістської держави. Шан Ян як апологет війни ратував за агресивну зовнішню політику як засобу механізму зміцнення влади правителя та держави загалом. Війна має властивість згуртовувати людей і консолідувати народні сили в інтересах державця [8, с. 148-155].

Таким чином, політичний проєкт держави-машини в легізмі містить витoki сучасного розуміння поняття «тоталітаризм»: абсолютна (деспотична) влада; зосередження політичних, економічних, оборонних функцій в руках правителя; тотальне панування закону; система колективної відповідальності, штучна атомізація суспільства; політичні репресії; мілітаризація держави; ідеологія Єдиного.

Полеміку конфуціанців і лепетів, що тривала протягом кількох сторіч, і кризи конфуціанства, пов'язану з його утопічністю, вирішив Сюнь Цзи (289-238 рр. до н. е.) – перший конфуціанський мислитель, який зробив спробу синтезувати теорії двох шкіл у єдине вчення, закладаючи основу якісно нового конфуціанства. Сюнь Цзи наблизив значення легістського закону до правил-ритуалів як обов'язкового до виконання порядку діяльності. Порушення правил означало порушення закону.

Отже, практичне втілення легістської моделі держави мало відносно нетривалу ефективність. Жорстокий політичний режим, скасування прав старої аристократії та зруйнування родинних зв'язків призвели до занепаду держави й пошуку альтернативної ідеології. Саме синтез конфуціанства з ідеями тогочасних політичних шкіл став найбільш прийнятним для давньокитайського суспільства з глибинною народною пам'яттю.

Конфуціанський та легістський проекти можуть вважати ідейними витокami тоталітаризму, відповідаючи його ознакам у контексті політичної ідеології, не набуваючи втілення в політичному режимі.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильев Л.С. История Востока Т. 1. Москва : Высшая школа. 1998. 310 с.
2. Малявин В. В. Империя ученых. Москва : Европа. 2007. 378 с.
3. Малявин В. В. Китай управляемый. Старый добрый менеджмент. Серия: «Формы правления». Москва : Европа. 2007. 304 с.
4. Кобзев А.И., Борох Л.Н. От магической силы к моральному императиву: категория дэ в китайской культуре. Москва : Восточна литература, 1998. 422 с.
5. Переломов Л. С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая. Москва : Наука, 1981.- 333 с.
6. Конфуций. Суждения и беседы / Пер. с кит. П.С. Попова. Санкт-Петербург : Азбука : Азбука-классика, 2008. 224 с.
7. Рубин В. А. Идеология и культура Древнего Китая; четыре силуэта. Москва : Наука, 1970. 163 с.
8. Книга правителя области Шан / Пер. с кит. Л. С. Переломова. Москва 1993. 390 с.

Тручок Владислав,
студент Р1-М21 групи
історичного факультету
Науковий керівник:
к. і. н., доцент Ігнат'єва Т. В.

УДК 327

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ І МУТАЦІЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОМТОРУ XXI СТОЛІТТЯ

У статті розглядається аналіз процесу діджиталізації який торкнувся всіх аспектів життя сучасної людини, держав, політики тощо. Увагу звернуто на появу нових видів геополітичного простору в процесі його мутації під впливом швидкої цифровізації: простір потоків, постгеополітичний простір як «глобальне місто», простір інтернет-мереж, простір інфорсфери тощо.

Ключові слова: діджиталізація, геополітичний простір XXI ст., мутація геопростору, геополітика, цифрові технології.

Розвиток людства – нелінійний процес, у якому виокремлюють періоди революцій, стагнацій, періодів певного стабільного розвитку тощо. До сьогодні

людство пройшло через три промислові революції: перша – розпочалася у XVIII ст. з Англії (формування промисловості); друга – середина XIX – початок XX ст. відбулося поширення машинної індустрії та інших інноваційних галузей промисловості; третя – із середини XX ст. ознаменувалась появою комп'ютерів та мережею «Internet», запровадженням ІТ-технологій, загальною комп'ютеризацією тощо. На початку 20-х рр. XXI ст. ми перейшли у фазу четвертої промислової революції – індустрія 4.0 (цифровізація, діджиталізація).

Діджиталізація – впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії людини з людиною до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок тощо. Це перехід від біологічних і фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів, перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн)) [1]. Споживачами цифрових технологій зараз є люди, бізнес, освіта, політика, уряди тощо.

Експерти вважають, що ми знаходимося на *четвертому етапі* цифрової революції, для якого характерною особливістю стане запровадження нейронету – мережі, де комунікації між людиною, твариною та речами здійснюватимуться на принципах нейрокомунікації, використання штучного інтелекту, всеохопного інтернету людей, речей, даних, процесів тощо.

Звичайно, цифровізація призводить і до трансформації геополітичного простору та збагачує його новими елементами, у черговий раз диверсифікуючи його види.

Нові види геополітичного простору описують у своїх наукових розвідках М. Кастельс, Р. Кеохейн і Дж. Най-молодший, Девід Лондслей, Уільфм Оуенс, Девід Ронфельд та Джон Акрілла тощо.

Іспанський соціолог Мануель Кастельс [2, с. 55-56], який ввів у науковий обіг поняття «мережеве суспільство», пише про новий вид простору – «простір потоків», що утворює мережа (будь-яка, але, насамперед, Internet). Він розуміє її як матеріальну організацію соціальних практик, а *потоки*, на його думку, це – «цілеспрямовані, повторювані, програмовані послідовності обмінів і взаємодій між фізично роз'єднаними позиціями, які займають соціальні актори в економічних, політичних і символічних структурах суспільства».

Науковець вважає, що для суб'єктів мережі не існує простору, вона знищує його, перетворюючи в ефемерний, швидкозмінюваний пучок енергії. Сама ж мережа існує як самостійна реальність, що оперує з шаленою швидкістю величезними масивами інформації, а це, у свою чергу, призводять до життя нові мережеві форми.

Далі логіка М. Кастельса приводить нас до створення «постгеополітичного» світу у вигляді «глобального міста» – не певного місця (прив'язаного до географічних координат), а «процес, за допомогою якого центри виробництва і споживання розвинених послуг і місцеві громади, які відіграють при них допоміжну роль, зв'язуються в глобальній мережі через інформаційні потоки, одночасно обриваючи зв'язки з районами, віддаленими від промислового центру» [3, с. 163-164]. У глобального міста відсутня просторова прив'язка, воно розташовано в усіх місцях світу, і ні в одному із них.

У своїх роботах теми геополітики мережі Internet торкаються відомі американські політологи Роберт Коєхен і Джозеф Най-молодший, Девід Лонсдейл.

Коєхен і Дж. Най-молодший досліджують простір через стратегічне значення інформації в сучасному світі. Вони вважають, що зв'язок інформаційних мереж (інтернет) із простором діє на постійній основі (тобто відбувається взаємопроникнення), тому, що: розташування серверів є фізичним, вони знаходяться в юрисдикції певного політичного утворення, інформація розповсюджується в політично підконтрольному просторі, а не у вакуумі [4, с. 81]; стратегія поведінки в інформаційному просторі буде рефлексією культурно-соціального програмування суспільства, що розташовано в конкретному просторі; конкретний політичний гравець буде формувати правила та моделі поведінки в мережі. Таким політичним гравцем сучасного світу, звичайно, є США, де була створена інтернет-мережа та звідки вона отримала глобальне розповсюдження.

Отже, США та ідеології атлантизму мають стратегічну перевагу в мережі, вони переважають навіть у просторі супротивника, тому що зберігають монополію на протоколи і коди доступу до Інтернету. Хоча, звичайно, з'являються і регіональні інтернет-мережі, на зразок китайської чи російської (яку хочуть запровадити).

Коли попередні науковці досліджували нові елементи сучасного геополітичного простору, то Девід Лонсдейл звернув увагу на їх ієрархічність (що характерно всім міжнародним відносинам протягом всієї історії людства). Науковець запропонував використовувати «постгеополітичний» термін Information Power (влада інформації). Саме інфосферу ІТ він вважав п'ятим виміром (попередні: земля, вода, повітря, космічний простір) [5].

З точки зору геополітики досить цікавою є концепція «мережових війн», що була сформована в умовах глобалізації та тотальної інформатизації людства. США на її основі розпочали реформу своїх збройних сил, а на практиці вона була втілена в Іраку та Афганістані (2010).

Американський адмірал У. Оунсон [6] запропонував концепцію «системи систем» – забезпечення всебічного домінування в геопросторі через залучення космічної розвідки, інформаційних маркерів і проведення реальних силових операцій, у яких США матимуть перевагу апріорі, засновану на повному інформаційному пріоритеті. Це означало використання новітніх інформаційних технологій у реорганізації воєнної стратегії.

Ще на початку 90-х рр. ХХ ст. модель мережевої війни сформували дослідники Д. Ронфельд і Дж. Акрілла [7], які вважали більш дієвим у мережових війнах не інформаційну перевагу над супротивником, а можливість використання соціальних мереж і дезінформування суспільства. Науковці вираховували, що в постмодерновому суспільстві влада переходить транснаціональним компаніям, кримінальним і терористичним угрупованням, наркокартелям, різним політичним рухам тощо [8].

Віцеадмірал Артур К. Сібровські та аналітик Джеон Гарстк запропонували свою теорію мережових війн [9]. Новим інформаційним/геополітичним простором, на їх переконання, стала мережа, де

розгортаються основні стратегічні операції (розвідка, воєнні дії, медійне, дипломатичне, економічне й технічне забезпечення). Для глобальної переваги в геопросторі необхідно вибудувати і використовувати глобальну мережу, а війна переміщується в мережевий простір і набуває віртуального характеру.

Сьогодні цифрова геополітика намагається об'єднати дві протилежні тенденції сучасної міжнародної політики: забезпечення влади окремо взятих держав (США, РФ, Китаю) чи регіональних союзів (ЄС) та внесення до геополітики децентралізованих транснаціональних мереж (це мережеві ресурси недержавних структур, ТНК, платформ, точок доступу, контенту, які розташовані в матриці наддержавного/позаддержавного масиву).

Міжнародні експерти вважають, що у випадку із Huawei вже відбулося зрощення/об'єднання цих тенденцій, тому питання влади та національної безпеки стало відправною точкою для активізації цифрової геополітики [10]. Отже, ми простежуємо пріоритетність інфопростору над іншими складниками геопростору.

Таким чином, глобальна картина процесу сучасного розвитку світу стає зрозумілою через гасло «від глобального до локального та від локального до глобального». Це простежується як тривалий тренд ХХІ ст. у всіх сферах людського буття і розповсюджується від економічного розвитку до інформаційного. Він утілений і в сферу геополітики та геополітичного простору, зокрема: геополітичний простір постійно знаходиться у процесі трансформації, утворюючи нові і нові його види, але водночас він перебуває у фазі глобального свого функціонування.

Мережевий простір об'єднує та вбирає всі інші простори геополітики, коли вони із самостійних геополітичних суб'єктів трансформуються в елементи глобальної мережі.

Політичні події останніх двох років (період пандемії) досить докорінно трансформували підхід до геополітики, акцентуючи увагу на нових, несистемних гравцях. ТНК, міжнародні кримінальні й терористичні структури стали вчорашнім днем, а на геополітичний майданчик вийшли технологічні гіганти, що виступають арбітрами політичних і економічних рішень політичних систем. Очевидно, що на геополітику вагомим чином впливає не тільки геоекономіка, а й діджиталізація, що призводить до серйозної трансформації/мутації геополітичного простору та формування нових його складників, таких як: мережевий простір, простір потоків, постгеополітичний простір у вигляді «глобального міста», простір інфосфери тощо. У цифровому світі головною ціллю стає захоплення даних, а не територій, руйнування критично важливої інформаційної інфраструктури, а не державних кордонів. А це – нові виклики для безпеки країн.

Список використаних джерел та літератури

1. Амелін А., Фіщук В., Лаврик Я., Юрчак О., Чернев Є., Матюшко В. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. 14.06.2019. URL: <https://hvylyya.net/analytics/economics/ukraina-2030e-kraina-z-rozvinutoju-cifrovoju-ekonomikou.html>.

2. Птицына С. С. Теория сетевого общества М. Кастельса: теоретико-социологический анализ. Всероссийский журнал научных публикаций, 2011, май. С. 55-56.
3. Кастельс С. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
4. Kohen, R. O. and Nye, J. S., Jr. Power and Interdependence in the Information Age. Foreign Affairs, 77 (5) (1998), pp. 81–94.
5. Lonsdale David J. Informational power: strategy, geopolitics and the fifth dimension / Gray Colin S., Sloan G. (ed.) Geopolitics, Geography and Strategy. London: Frank Cass, 2003.
6. Owens William A. Lifting the Fog of War. Washington: The Johns Hopkins University Press, 2001.
7. Arquilla J., Ronfield D. The Advent of Netwar. Washington: RAND, 1996; Arquilla J. Ronfield D. Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy. Washington: RAND, 2003.
8. Arquilla J., Ronfield D. In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age. Washington: RAND, 1997.
9. The Implementation of Network-Centric. URL: <https://books.google.bi/books?id=y2wmLWtwq4MC>.
10. Эпоха цифровой геополитики. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/mir/ehpokha-cifrovoi-geopolitiki-838/>.

Ціхоцька Вікторія,
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності Політологія
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

УДК 32:061.1:314.15

ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄС: НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ ХХІ СТ. ДЛЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано особливості міграційної політики кінця ХХ початку ХХІ ст. Розкрито особливості взаємозв'язків між політикою безпеки та міграційними процесами. Здійснено аналіз наслідків міграційної кризи на українському та європейському просторі.

Акцентовано увагу на причинах виникнення міграційних рухів та їх вплив на подальший розвиток суспільства. Особливу увагу зорієнтовано на загрозах міжнародному та державному безпековому простору: військові дії, тероризм, злочинність, наркоманія, деградація суспільної думки, нелегальна міграція тощо.

***Ключові слова:** біженець, міграція, права людини, євроінтеграція, гібридна війна, анексія, мігрант, еміграція, імміграція, міграційні процеси.*

Актуальність теми полягає в тому, що в Україні останнім часом відбулися безпрецедентні явища – іноземна інтервенція, окупація, тероризм,

АТО (ООС). Вони мають соціальні наслідки, які призвели до великої кількості внутрішньо перемішених осіб (подекуди з порушеннями прав людини), масових міждержавних міграційних переміщень та інше.

Метою роботи є дослідження взаємозв'язків між безпекою та міграцією, аналіз наслідків міграційної кризи на українському та європейському просторі.

Дослідження тематики потребує аналізу феномену міграції, її походження, закономірностей і результатів, аналізу міграційної ситуації в Україні. Міграція – переселення, переміщення населення: всередині країни – внутрішня міграція населення, з однієї країни до іншої – зовнішня міграція населення. Міграція є реальним і потенційним викликом безпеці, вона прямо впливає на безпеку як стан і чи урегулюється, чи не врегулюється із безпекою як метою [1, с. 72-79]. Дослідники акцентують увагу на 3 основних причинах виникнення міграції : стихійні, політичні, економічні.

Завдяки зростаючій динаміці та впливові на всі сфери життя суспільства, міграція сприймається як явище, яке становить серйозний виклик упевненості та порядку, тобто національній, суспільній, особистій безпеці. Взаємозв'язок між безпекою та міграцією віддзеркалює суспільна думка, політична боротьба та урядові рішення.

Тривалий час міграція не охоплювалася безпековим дискурсом, розширення погляду на безпеку сталося порівняно недавно, а саме після завершення холодної війни більшу увагу почали привертати не «жорсткі», тобто воєнні, а так звані «м'які» загрози безпеці (злочинність, наркоманія, деградація суспільної думки, нелегальна міграція). У міжнародно-політичній площині міграція може викликати напруженість у стосунках між державами, якщо мігранти або біженці є противниками панівного на батьківщині режиму. Розглядаючи вплив міграції на соціальну безпеку, варто зауважити, що особливу стурбованість викликають пов'язані з нею криміногенна та терористична загрози. Перша стосується як наростання вуличної злочинності, особливо в районах, заселених іммігрантами, так і масштабного явища транснаціональної організованої злочинності, яка займається незаконним перевезенням товарів через кордони та торгівлею людьми. Частіше мігранти, а не місцеве населення, фігурують у кримінальній статистиці не лише як злочинці, а й як жертви.

Гостру небезпеку для держави, суспільства та окремої особи несе міжнародний тероризм, оскільки більшість терористів – іммігранти. Щодо сфери культури й ідентичності, міграція може розглядатися як загроза базовим цінностям суспільства, а саме прояви расизму та ксенофобії можуть загрожувати внутрішній стабільності держави, трансформуватися в загрози особистій безпеці людей.

Україна відноситься до інтернаціональної міграційної системи як країна походження, транзиту й призначення мігрантів. Міграційні процеси впливають на багато сторін функціонування українського народу [2, с. 10]. Зокрема, українці опинилися в маргіналізованому стані, опинившись осторонь процесів формування власної державності. Вільне пересування, одне із основоположних прав людини, відкрило для українців нові можливості, проте створило й нові небезпеки. Це значно підвищило вимоги до міграційної політики держави,

головне завдання якої полягає у забезпеченні застосування позитивного потенціалу міграційних процесів разом із мінімалізацією її негативних наслідків.

Актуалізують тему нашого дослідження перешкоди щодо здійснення заходів з облаштування та працевлаштування вимушених переселенців з анексованого Криму, Донецької та Луганської областей, охоплених війною, також врегулювання статусу кримськотатарського народу, співпраці з міжнародними організаціями у протидії та боротьбі з нелегальною міграцією, обладнання кордонів, введення українського міграційного законодавства у відповідність до вимог інтернаціональних норм і принципів міграції, урегулювання інтенсивних потоків зовнішньої трудової міграції [3]. Навіть з урахуванням того, що передостанні роки міграційна політика України зазнала значного розвитку, їй досі не вистачає чіткого, цілеспрямованого механізму регулювання. На це є низка причин: зростання нелегальної міграції та, як наслідок, злочинності; недосконалість нормативно-правової бази; необхідність значних коштів на створення та підтримання механізмів регулювання міграцій (для утримування пунктів тимчасового розселення мігрантів, для будівництва і утримання інформаційної мережі тощо).

Унаслідок анексії Російською Федерацією АР Крим та втрати Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей з'явилися великі потоки людей, які були змушені залишити місця свого постійного проживання і переселитись до інших регіонів України (їх прозвали «вимушені переселенці», в офіційних документах – як «внутрішньо переміщені особи» [4, с. 110.]. А саме, починаючи з 2014 року численні внутрішні переселення в Україні, що спричинені анексією Криму та воєнними діями на Донбасі, мають вимушений характер. За даними Міжвідомчого координаційного штабу з питань соціального забезпечення ВПО, станом на 20 липня 2016 року з невідконтрольних Уряду територій до інших регіонів України переміщено понад 1029,6 тис. осіб, у т.ч. з Донецької і Луганської областей 1007,1 тис. осіб та АР Крим і міста Севастополь 22,5 тис. осіб [5, с. 68].

За інформацією Міжвідомчого координаційного штабу про розміщення ВПО, найбільше з них розміщено в Луганській (275,0 тис. осіб), Харківській (191 тис. осіб), Донецькій (120 тис. осіб), Дніпропетровській (81,0 тис. осіб), Запорізькій (69,0 тис. осіб), Київській (51,0 тис. осіб) областях [5, с. 69.]. Таким чином, більшість ВПО перебувають у найближчих до місць попереднього проживання регіонах, що свідчить про намір повернутися до покинутих домівок. Але за даними соціологів, більше третини ВПО орієнтується на постійне проживання в інших регіонах України [5, с. 73].

Отже, основною метою міграційної політики в умовах сьогодення є досягнення впорядкування міграційного простору і відстеження міграційних процесів шляхом державного контролю.

Серед негативних моментів, які впливають на безпекову політику країни та провокують міграційну кризу, варто відзначити: різноманіття етнічного складу населення, поляризацію в культурній, мовній, конфесійній і демографічній приналежності різних соціальних груп, які провокують

конфліктну ситуацію в країні та гальмують соціально-економічний, технологічний, культурний розвиток держави.

Зазначені процеси відповідно провокують до незаконного переміщення нелегальних мігрантів транзитом до країн Євросоюзу в пошуках кращого життя.

Серед першочергових заходів, які спрямовані на подолання наслідків міграційної кризи, є запобігання втягуванню українських громадян до незаконних операцій за межами країни у сфері нелегальної міграції.

Список використаних джерел та літератури

1. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві. Статистика України. 2004. №1. С. 72–79.
2. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2 (33). С. 10–26.
3. Міграційний рух населення у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ds/mr/mr_u/mr1218_u.html (дата звернення: 10.11.2019).
4. Ровенчак О. А. Інтенсифікація міграційних процесів як чинник безпеки розвинутих держав: магістерська робота. Спеціальність 8.040301 – Міжнародні відносини. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 128 с.
5. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання / наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 110 с.

Хмелянчишин Володимир,
студент 2 курсу магістратури
спеціальності Політологія
Науковий керівник
к. п. н., доцент Маркітантов В.Ю.

УДК 321.7:316.42

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ КАМПАНІЯХ УКРАЇНИ

Стаття присвячена вченню історичного розвитку та специфіці застосування виборчих технологій у виборчих кампаніях в Україні з 1989 року по 2014 рік. Визначено основні етапи становлення та технологізації вітчизняного виборчого процесу. Схарактеризовано специфіку визначених етапів.

Ключові слова: вибори, виборчі технології, адмінресурс, маніпулювання, чорний піар.

Виборчі технології, без сумніву, є надважливим складником політичного процесу, оскільки від них значною мірою залежить перемога та потрапляння до інститутів державної влади або місцевого самоврядування політичних акторів.

Характерною властивістю вітчизняного виборчого процесу було постійно змінюване електоральне законодавство, що ускладнювало проведення виборів,

а прогалини в ньому дозволяли застосовувати «чорні» технології. Кожний черговий цикл виборчого процесу характеризувався впровадженням нових або вдосконаленням уже апробованих виборчих технологій. Разом із тим, навіть попри ухвалення Верховною Радою у 2020 році Виборчого кодексу, реформування виборчої системи України далеко ще не завершено. Відповідно, в перспективі будуть з'являтися нові та вдосконалюватися уже існуючі виборчі технології.

Мета дослідження полягає в аналізі досвіду застосування виборчих технологій під час президентських і парламентських кампаній в Україні до 2014 року, з якого, на наше переконання, починається сучасний етап вітчизняного технологічного розвитку електорального процесу.

У вітчизняній науці за початкову точку відліку демократичних виборів прийнято вважати 1989-1990 роки. На той час відсутність досвіду в більшості учасників електорального процесу призвела до значної кількості помилок. Незважаючи на це, парламентські вибори 1990 і 1994 років вважають найдемократичнішими, хоча Україна тоді здійснювала лише перші кроки щодо демократичних перетворень.

Повномасштабна технологізація виборчих кампаній в Україні розпочинається з виборів до Верховної Ради 1998 року. Саме з цього періоду розпочинається активна діяльність виборчих штабів, що характеризувалася залученням політичних консультантів та застосуванням широкої палітри виборчих технологій. До того ж вітчизняні парламентські вибори 1998 року позначилися й першими спробами застосування адміністративного ресурсу, що проявлявся в певному тискові на опозиційні ЗМІ та окремих суб'єктів виборчого процесу, на виборців із метою вплинути на їх вибір, значному рекрутуванні громадян до провладних політичних партій тощо.

Основними детермінувальними чинниками значного розширення спектра виборчих технологій у цей період прийнято називати: початок оформлення політичного плюралізму в країні; значний ріст кількості політичних партій, що принципово різнилися між собою; перехід до змішаної виборчої системи; зростання недовіри до політичних інститутів, що потребувало впровадження нових методів і засобів політичної боротьби; значне розширення медіасфери та активне залучення засобів масової інформації у виборчий процес [8, с. 235-236].

На кінець 90-х років найбільш поширеним у виборчому процесі засобом масової інформації було телебачення. Використання його дозволило покращити ефективність комунікації між основними політичними акторами та виборцями.

Своєрідною новинкою парламентських виборів 1998 року стала участь у них міжпартійних виборчих блоків. І хоча лише одному з восьми блоків (Виборчий блок «За правду, за народ, за Україну!» який був утворений з СПУ та СелПУ) вдалося подолати прохідний (4%) бар'єр, це стало початком застосування та вдосконалення в майбутньому технології блокування політичних партій [8, с. 237].

Застосування адміністративного ресурсу в 1998 році, попри незначний вплив, все ж дозволило очолюваній тодішнім прем'єр-міністром В. Пустовойтенком Народно-демократичній партії здобути 5,01% голосів. Спрацював він також і на користь Соціал-демократичної партії України

(об'єднаної), дозволивши їй подолати прохідний виборчий бар'єр із результатом у 4,01 % голосів [10, с. 117], а от АПУ, попри значні зусилля, потрапити до Верховної Ради не зуміла [2, с. 105].

Президентські виборчі перегони 1999 року знаменували початок другого етапу в розвитку вітчизняних виборчих технологій. Вони позначилися значним посиленням впливу адміністративного ресурсу, у тому числі й на інформаційний простір. До застосування різноманітних важелів впливу на всю вертикаль державної виконавчої влади додалося широке використання маніпулятивних технологій у засобах масової інформації. Вважається, що саме ефективне застосування виборчих технологій і визначило результати виборчої кампанії. Мова йде про чинного на той час президента України Л. Кучму, рейтинг якого на початок кампанії становив приблизно 8-10 %, але грамотна проведена робота щодо його позиціонування дозволила отримати перемогу.

До того ж під час виборчої кампанії застосувались технології залякування щодо наслідків можливого повернення комуністів та встановлення комуністичного режиму, команда президента змусила суспільство вибирати між двох альтернатив – «двох видів зла». Відповідно, виборці голосували за Л. Кучму не через любов або прихильність до нього, а переважно через небажання перемоги кандидата від комуністів та «комуністичного реваншу».

Унікальною для того часу виборчою технологією стала угода про взаємну підтримку між чотирма кандидатами в президенти: О. Морозом, О. Ткаченко, Є. Марчуком та В. Олійником, які створили т. зв. «канівську четвірку». Ця угода передбачала, що три з чотирьох кандидатів зобов'язувались відмовитися від участі у виборах на користь четвертого. Проте попри доволі дієвий задум, угода мала значний недолік, який полягав у спробі поєднання протилежних ідеологій, що в результаті й стало причиною невдачі [8, с. 237].

Ще однією особливістю виборчих кампаній 1998-1999 років було застосування технології клонування кандидатів, що передбачала реєстрацію на одному виборчому окрузі декількох «клонів» одного кандидата [6, с. 364]. На рівні політичних партій ця технологія яскраво виявилася через участь у виборчих перегонах Прогресивної соціалістичної партії України, утвореної на протигагу СПУ. Цій партії не лише вдалося потрапити до парламенту але ще й тривалий час зберігати підтримку електорату.

Порівняно з попередніми парламентськими виборами у 2002 році значно зросла кількість виборчих блоків. До того ж їх почали пов'язувати з іміджем лідера, навколо якого будувалася вся виборча кампанія, та називати його іменем. Так, наприклад, до парламенту зуміли потрапити Виборчий блок Віктора Ющенка «Наша Україна» та Блок Юлії Тимошенко, а от Блоку Наталії Вітренко голосів для цього не вистачило. Це засвідчило наявність тенденції до персоніфікації вітчизняної політики та виборчого процесу, а також зміщення акцентів із політичної програми на політичний імідж [8, с. 237].

Виборча кампанія 2002 року відзначилася і масштабним використанням «брудних» виборчих технологій, найбільш вживаною серед яких була участь «двійників» кандидатів та партій-клонів. Так, наприклад, відзначають маніпуляції з назвами та ідеологіями, що яскраво виявилися в участі у виборах Комуністичної партії робітників і селян (КПРС) на протигагу КПУ, у якої їй

вдалося відібрати близько 2 % голосів. Технологія «двійників» широко використовувалась у мажоритарних округах, проте, на відміну від ефективного застосування «клонів», вона виявилась результативною лише в окремих одномандатних округах.

Вибори 2002 року позначились також й широким використанням на національному рівні адміністративного ресурсу, який виявився чи не найвизначальнішим чинником. Як наголошував тоді М. Томенко: «вперше в історії України президент держави відкрито дав чітку вказівку всім структурам виконавчої влади зайняти найактивнішу позицію у передвиборчому процесі» [9, с. 5].

У результаті масштабного використання різних форм адміністративного ресурсу провладний блок «За єдину Україну» спромігся здобути вдвічі більше голосів виборців, ніж це передбачали соціологічні опитування. Крім того, застосування адміністративного ресурсу дозволило значно зміцнити свої позиції також й СДПУ(о) [1].

Виборча кампанія 2002 року відзначилася й застосуванням щодо конкурентів такого різновиду «брудних» технологій, як «чорний PR», який для окремих політичних сил перетворився на «універсальний» засіб досягнення поставленої мети. Крім того, певні технологи свідомо створювали міф щодо високої ефективності «брудних» технологій, хоча результативність їх часто була сумнівною [8, с. 238-239].

Президентські вибори 2004 року стали яскравою демонстрацією неефективності традиційних підходів щодо організації та проведення виборчих кампаній, що зрештою й спричинило «Помаранчеву революцію». Ці вибори засвідчили деструктивні наслідки зловживання маніпулятивними та «брудними» технологіями, що, в свою чергу, спричинило пошук нових методів боротьби за симпатії електорату.

Значно посилилося використання «чорного PR», що найбільше виявився у навішуванні «ярликів». Основна мета полягала у прагненні залякати виборців, окресливши можливі наслідки діяльності певних політичних сил після їх перемоги. Суть цього прийому виявлялась у негативній характеристиці певного кандидата, що зазвичай не відповідала дійсності, проте за допомогою ЗМІ нав'язувалась масовій свідомості.

Значного поширення в цей час також набувають маніпуляції із соціологічними даними. Найчастіше це стосувалось результатів соціологічних опитувань та маніпуляцій експертів з рейтингами. Так, наприклад, формувалися рейтинги, в основу яких було покладено вибірккові опитування, за яких респонденту пропонувалося обирати лише між варіантами суджень самого експерта [10, с. 118-119].

З парламентських виборів 2006 року розпочинається наступний (третій) етап розвитку виборчих технологій. Характерними особливостями виявились: оформлення політичного ринку; значне підвищення ролі політичних партій у результаті зміни виборчої системи; зростання ролі ЗМІ в електоральному процесі; зміна підходів до комунікації з виборцями.

У цей час відбулися значні зміни в характері та масштабах застосування адміністративного ресурсу. Так, парламентським виборам 2006 року характерна

була відсутність централізованого адміністративного ресурсу. До того ж чітко простежувалась залежність застосування та суб'єктності адміністративного ресурсу від конкретних регіонів.

Парламентські вибори позначилися й фактичною відсутністю застосування адмінресурсу проти виборців та опонентів. Його використовували переважно в позитивному сенсі, тобто для ефективної побудови провладними суб'єктами власної виборчої кампанії [2, с. 132].

З 2006 року ЗМІ перетворюються на важливий та доступний канал політичної комунікації для всіх учасників електорального процесу. Це, у свою чергу, спричинило відчутне зростання ролі політичної реклами, яка стала значно професійнішою. Крім того, у цей час значного поширення набуває й антиреклама, яка мала негативну змістову спрямованість і різноманітність. Вона виявлялася в широкому діапазоні – від компроматів та дискредитації до звичайних наклепів і мала миттєвий ефект [7, с. 141].

У 2007 році на дострокових парламентських виборах уже на повну потужність застосовуються маніпуляції й антиреклама. Варто наголосити на тому, що їх використовували всі учасники електорального процесу з метою дискредитації своїх опонентів.

У цей час значного поширення набуває ще одне небезпечне для демократичності виборчого процесу явище – «мережевий маркетинг», що виявився в різноманітному підкупі виборців. Так, В. Фесенко зазначав, що боротьба в той час точилась між двома ключовими технологічними стратегіями: рекламним підходом і технологіями мережевого маркетингу. Перемогли в цьому протистоянні представники мережевого маркетингу, що стало свідченням серйозної небезпеки вдосконалення у майбутньому схем підкупу виборців задля гарантування перемоги [11].

У цілому ж вибори 2007 року позначилися відсутністю масштабного застосування адмінресурсу, хоча поодинокі прояви його використання й були присутні. Це дало можливість визначити їх демократичними.

Досвід виборів президента України 2010 року засвідчив популярність чорних PR-технологій. Найважливішим ресурсом стає інформація і, зокрема, інтернет, який перетворюється на один із головних каналів поширення виборчих технологій. З цього часу значна увага починає приділятися не стільки програмам, скільки іміджу політичної сили та її лідера, що активно просувалися в засобах масової інформації та комунікації.

Виборча стратегія команди В. Януковича у 2010 році фактично залишилася незмінною, інновацій зазнали лише деякі положення його передвиборчої програми. Критика, з використанням «брудних» технологій, зосереджувалася на колишніх очільниках уряду, і зокрема Ю. Тимошенко, щодо якої велася агресивна кампанія. Натомість Ю. Тимошенко використала інший підхід, що полягав у використанні адміністративного ресурсу та критиці й звинуваченнях В. Ющенка і його оточення.

Певною несподіванкою для експертного середовища стала динаміка рівня підтримки під час виборчих перегонів С. Тігіпка, якого вважали технічним кандидатом. Незважаючи на запізнилу участь у передвиборчій боротьбі, йому

вдалося значно збільшити показники електоральної підтримки під час першого туру – з 3,4 % до 13,5 % [7, с. 147].

З огляду на сильну програму, позитивний імідж, розкрученість образу в ЗМІ, професіоналізм та свою репутацію в бізнесі він й отримав помітну підтримку виборців.

Щодо використання адміністративного ресурсу під час виборчої кампанії 2010 року, то на думку Ю Шведа та І. Лесечко він мав незначний вплив на результати виборів, оскільки застосовувався в інтересах декількох кандидатів, що, зрештою, призвело до його розпорошення. Так, звинувачення щодо використання адміністративного ресурсу лунали в основному щодо трьох кандидатів – В. Ющенко, Ю. Тимошенко та В. Януковича [10, с. 118].

Вибори до Верховної Ради 2012 року дали можливість побачити, що на відміну від попередньої виборчої кампанії, коли досить ефективними виявились майдани, брендові автопробіги, намети з роздачею атрибутики та інше, значно дієвішими та ефективнішими виявились безпосередні спілкування під час зустрічей у будинках, дворах, через вирішення конкретних питань тощо [4, с. 27].

Парламентські вибори 2012 року позначилися продовженням використання в одномандатних виборчих округах технології «двійників», яка була застосована в 11 округах. Проте, як і в попередні роки, ця технологія не позначилася значною результативністю. Кандидати, «двійники» яких балотувались в окрузі, в одних випадках все одно перемагали та здобували депутатські мандати, в інших – навіть з урахуванням голосів своїх двійників не змогли б отримати перемогу [3, с. 38].

Ще однією досить розповсюдженою виборчою технологією 2012 року виявилась участь у виборчій кампанії технічних кандидатів, головне завдання яких полягало не в боротьбі за депутатські мандати, а в допомозі основному кандидату. Крім того, ця технологія дозволила наповнити дільничні та окружні виборчі комісії «своїми» представниками, що значно збільшувало вплив на результати голосування та на перемогу конкретного суб'єкта виборчого процесу.

Одним із найвпливовіших методів передвиборчої боротьби під час парламентських виборів 2012 року виявилось застосування адміністративного ресурсу. Проте він застосовувався лише у формі агітації, що здійснювалась державними службовцями за кандидатів-мажоритарників від провладної в той час Партії регіонів. Крім того, на тих територіях, де висувалися кандидати від влади, їх політичні сили використовували бюджетні кошти [7, с. 150].

До основних методів виборчої кампанії 2012 року в Україні, на думку Л. Кочубей, варто відносити підкуп виборців, яким широко послуговувались кандидати-мажоритарники. Дослідниця зауважує на тому, що разом із традиційними продуктовими наборами, окремі кандидати вирізнялись значною винахідливістю. Так, вони возили виборців на футбольні матчі, пропонували безкоштовні походи до перукарень, дарували картки поповнення мобільних телефонів тощо [5, с. 96].

Ще одним свідченням застосування підкупів виборців стала технологія «піраміда», за якої певні особи (сотники, десятники) на конкретних дільницях

відповідали за результати голосування шляхом прямого підкупу виборців. Крім того, прихильність електорату легко можна було здобути, відремонтувавши дитячі садочки, школи, дороги тощо. О. Поліщук вказує на те, що підкуп виборців під час виборчої кампанії 2012 року набув масового характеру завдяки іменним благодійним фондам [7, с. 151-152].

Отже, розвиток виборчих технологій в Україні до 2014 року пройшов три ключових етапи: 1989-1998 рр. – початковий період, що характеризувався відсутністю досвіду, значною кількістю помилок та початком технологізації виборчого процесу; 1999-2004 рр. – період інтенсивної технологізації виборчого процесу, посилення ролі адмінресурсу, «чорного» піару та інформаційних технологій; 2006-2014 рр. – період постійного вдосконалення та модифікації чинних виборчих технологій, а також прямої залежності результатів від наявних технологічних ресурсів.

З кожною наступною виборчою кампанією технологізація процесу набувала все більшої інтенсивності та інноваційної.

Список використаних джерел та літератури

1. Бучин М. Адміністративний ресурс як невід’ємний елемент виборчої практики сучасної України. *Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали всеукраїнської наукової конференції* (Львів, 10-11 травня 2007 року) / укл. М. Поліщук, Л. Скочиляс, Л. Угрин. Львів : ЦПД, 2008. 308 с. URL : <http://postua.info/buchyn.htm>
2. Бучин М. Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні : монографія. Львів : ЛІСВ, 2009. 231 с.
3. Кобржицький В., Романюк О. «Двійник» як виборча технологія в Україні: особливості, дієвість, перспективи. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія “Політичні науки”)*. 2016. № 1(80). С. 35-40. URL : <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/60/files/137614f7-b140-4954-8fa0-af6f9d1a1c0d.pdf>
4. Кормич А., Кормич Л. Специфіка виборчого процесу та особливості формування електорального простору сучасної України. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), Л.І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю.П. Аленін [та ін.]*; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2013. Вип. 48. С. 23-29.
5. Кочубей Л. Особливості виборчих технологій у виборчій кампанії до Верховної Ради України 2012 року. *Український інформаційний центр*. 2013. Ч. 2. С. 92-98.
6. Політологія : підручник / М.П. Требін, Л.М. Герасіна, І.О. Поліщук, О.М. Сахань ; за ред. М.П. Требіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2018. 462 с.
7. Поліщук О. Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та головні тенденції : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «політичні інститути та процеси». Харків, 2018. 248 с. URL : http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2019/02/dis_Polishchuk.pdf
8. Поліщук О. Еволюція виборчих технологій в електоральних кампаніях України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України*

імені Ярослава Мудрого». 2017. № 2 (33). С. 234-245. URL : <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/109800>

9. Томенко М. Законодавча, виконавча та судова влади України до і після виборів 2002 року. *Універсум*. 2002. № 9-10. С. 5-11.
10. Шведа Ю., Лесечко І. Деструктивні виборчі технології в українській виборчій практиці. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2010. Вип. 15. С. 117-120.
11. Ященко А. Черновецький – ідеальна технологія проти Тимошенко? *УНІАН*. Інформаційне агентство. URL : <https://www.unian.ua/politics/119830-chernovetskiy-idealna-tehnologiya-proti-timoshenko.html>

Шевчук Наталія,
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності Політологія
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

УДК 316.277

ІСЛАМСЬКИЙ ЧИННИК У ПОЛІТИЦІ ПАЇН ЄС: ПРИКЛАД НІМЕЧЧИНИ

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані з масовою міграцією представників мусульманського світу в країни Європи, зокрема в Німеччину. Також досліджено вплив ісламського чинника на сучасну політичну ситуацію в Європі. Науково обґрунтовано, що іслам відіграє все більш відчутну роль у житті не лише окремих держав, але й істотно впливає на геополітичний розклад сил у більш широких масштабах.

Ключові слова: ісламський чинник, мусульманський світ, екстремістські рухи, політика Європи.

Кожен етап радикальних перетворень у світі залучає все ширше коло малих та великих соціальних груп. У контексті цього не випадковим є залучення до процесу подій останніх десятиліть ісламського чинника. Європа не є винятком, а швидше ілюстрацією цього явища. Ісламський чинник на нинішньому етапі відіграє все більш важливу роль, він впливає як на міжнародні відносини, так і на політику, економіку та геополітичні інтереси акторів сучасного світу. Якщо кінець ХХ століття пройшов під знаком посилення політичної активності радикальних ісламістів у головних центрах мусульманського світу, таких як Іран, арабські країни Перської затоки, Алжир, Єгипет, Пакистан та інші. На сучасному етапі політична активність ісламістів переміщається в такі регіони планети, де мусульмани традиційно не мали більшості. Особливе зацікавлення в цьому відношенні має Європа. Тут, на думку багатьох експертів, мусульманська діаспора вже досягла тієї маси, за якою починається її безпосередній вплив, як на внутрішню, так і на зовнішню політику європейських країн. Сьогодні без урахування ісламського чинника неможливе прогнозування подальшого розвитку європейського континенту, та

й не тільки його. З моменту закінчення Другої світової війни по сьогоднішній день ісламське населення тут виросло більш ніж у 50 разів. За різними даними, сьогодні в Європі нараховують 15-20 мільйонів мусульман. Іслам уже став другою за чисельністю прихильників релігією Старого Світу [1].

У деяких країнах Європи, зокрема у Франції, в останні роки збільшилося число екстремістських проявів молоді: терактів, підпалів автомобілів, нападів на мирних громадян. Тут, як і в Німеччині мусульманське населення живе осібно і не інтегрується в європейське суспільство з його культурними та моральними цінностями. Німецькі дослідники стверджують, що в силу низки причин процес ісламізації Європи буде прискорюватися. У Німеччині нараховується близько 200 мечетей і будуються нові, прибувають все нові іммігранти. Тому, беручи до уваги мільйони нелегальних іммігрантів-мусульман, які приїхали до Європи в пошуках кращого життя, визначення точної кількості мусульман на європейському континенті є дуже складним. Слід також відзначити, що швидке зростання мусульманського населення Європи відбувається не тільки через мігрантів з арабських країн, а й через велике число європейців, які обирають для себе іслам. Це, перш за все, стосується інтелектуальної і наукової еліти.

Політики більшості європейських партій, особливо в районах сильної концентрації мусульманських іммігрантів, враховують інтереси цих громадян у своїй передвиборчій програмі. Причому, враховуються як внутрішні їхні інтереси – в галузі освіти, релігії і соціального забезпечення, так і зовнішні – відносини з арабським, мусульманським світом [2].

Сьогодні іслам все більше перетворюється на зручний засіб досягнення конкретних політичних цілей, обумовлених не релігійними цінностями, а інтересами політичної боротьби як усередині мусульманських країн, так і на регіональному та глобальному рівнях. Політичний іслам, будучи відображенням, у політичній практиці ісламського фундаменталізму, може бути помірним і радикальним, тобто може виявляти себе цілком стримано і, навпаки, переходити у форми екстремізму і тероризму [3].

Найгіршим ж є те, що останніми роками в Європі збільшилася кількість жахливих терористичних актів, виконавцями яких були мусульмани. Так, у ніч на 14 листопада 2015 р. в декількох районах Парижа майже одночасно сталися вибухи і стрілянина, що призвели до значних жертв. Загалом у цю ніч загинуло не менше 129 осіб, 250 осіб отримали поранення.

Не винятком є і Німеччина. Так, з 18 по 24 липня 2016 р. в Німеччині сталися чотири терористичні атаки: три з них були скоєні біженцями. Серед найвідоміших автомобільних атак слід згадати наїзд вантажівкою на різдвяний ярмарок у Берліні в грудні 2016 р. (Найкривавіші теракти в Європі: сотні загиблих, близько тисячі поранених, 2017) [6].

Після цих жахливих терактів масова свідомість європейців не є спокійною. Вона наповнена фобіями і застереженнями. Усвідомлення того, що всі ці жахи справа рук мусульман-фанатиків, кидає тінь на іслам як релігію, яка в очах пересічного європейця починає асоціюватися з ісламським фундаменталізмом. Глибокий страх перед агресією і новими терактами – міцна перешкода, перепона для емпатії як готовності відчувати іншого, зрозуміти його

проблеми та негаразди як власні. За відсутності емпатії зростає відчуження, поглиблюється розподіл в суспільстві на «Ми» і «Вони». Все це призводить до системної критики мультикультуралізму і мотивує населення підтримувати праворадикальні партії, які пропонують упровадження жорсткої антимігрантської політики.

Без сумніву, всі вищенаведені факти можуть бути використані для критики мультикультуралізму як ідеології й соціального феномена. Що повинно насторожувати. Іноді до критики цієї ідеології долучають наукову базу, яка оперує обґрунтованими в науці фактами як аргументами. Мова йде про політичний напрям, пов'язаний з упередженнями і застереженнями стосовно глобалізації та ліберальної демократії. Зокрема, в дусі антилібералізму критикується ідеологія мультикультуралізму і державна політика, яка виходить із ліберальних засад та оперує цінностями лібералізму [5]. Схожі антимігрантські тенденції спостерігаються і в Німеччині, де мусульмани посилюють свій вплив із кожним роком. Із загальної кількості населення Німеччини – 5 млн мають німецьке громадянство, 8 млн – іноземне. З точки зору етнографії, у ФРН мешкають 70 млн. німців (84 %) та 13 млн. іноземців (16 %). Найбільші групи національних меншин – турки та курди (близько 5 млн. осіб). У Берліні на 300 тис. мешканців припадає 9 % мусульман; у Кельні на 120 тис. мешканців міста – 12 % мусульман. У Кельні збудована найбільша мечеть Німеччини, яка може вмістити 20–40 тис. осіб. Мінарети цієї мечеті сягають висоти 55 метрів. Серед етнічних німців мусульманами є 150 тис. осіб (Statistisches Bundesamt Deutschland, 2017). Варто зазначити, що Німеччина є однією з найпопулярніших країн у світі, де широко поширені всі види міграції, законодавчо прописана досить значна соціальна підтримка мігрантів. Так, у 2005 р. був прийнятий Закон про імміграцію, у якому були сформульовані два основних принципи імміграційної політики ФРН. Відповідно до першого принципу, іммігранти, які живуть у Німеччині на законній підставі та на постійній основі, повинні бути успішно інтегровані. Відповідно до другого, в інтересах економічної та інтеграційної політики Німеччини застосовується прозорий і активний підхід до управління імміграцією. Закон регулює міграційні процеси на ринку праці, інтеграцію іноземців та право на надання притулку (Migration und Integration in Deutschland – eine Einführung, 2018).

Останнім часом міграційна проблема в Німеччині стала все більш актуальною, тому що мігранти досить часто не працюють, живуть на соціальну допомогу від держави, не прагнуть вивчати німецьку мову, ознайомлюватися з німецькою культурою. Частина з них взагалі веде аморальний і злочинний спосіб життя, зневажаючи німців та їх традиції [4].

За даними експертів, у Німеччині іноземці вчиняють до 25 % усіх зареєстрованих злочинів (за останні 5 років загальна кількість вчинених злочинів на території ФРН складає близько 6 млн. щорічно), а це 35 % всіх розбійних нападів, зґвалтувань і пограбувань, 30 % вбивств та крадіжок за обтяжувальних обставин. Одна третина іноземців – турки – займається наркобізнесом. Вихідці з країн пострадянського простору створюють

організовані злочинні угруповання з метою торгівлі зброєю та наркотиками, які займаються рекетом, здійснюють вбивства.

Особливо негативно ісламські мігранти ставляться до німецьких жінок, вважаючи їх легковажними. Так, напередодні Нового 2016 р. в Кельні групи молодих мігрантів пограбували німецьких жінок. Як результат, близько сотні жінок написали заяви до поліції про пограбування, напади й агресивні домагання до них.

У Німеччині держава відділена від релігії. Віра – це приватна справа кожного громадянина. Але масова міграція до Німеччини переважно ісламських біженців та загроза ісламського тероризму підняли іслам до політичного рівня. У цьому контексті міністр внутрішніх справ ФРН Томас де Мезьєр (Thomas de Maiziere, 2010) зазначив, що кожен десятий іммігрант не хоче інтегруватися, й тому потрібно до цього суворіше ставитися й активніше залучати мігрантів до пізнання німецької культури, а не популяризувати іслам. Хоча ще у 2010 р. тодішній Президент Німеччини Христіан Вульф стверджував, що «іслам – це елемент культурного пейзажу Німеччини» [7].

Сьогодні в Німеччині обговорення міграційної політики стало ще більш напруженим, що пов'язано з тим, що восени 2017 р. відбулися парламентські вибори і німецькі політичні партії зі стабільною політичною позицією критикували правих популістів, які посилюють свої позиції останнім часом. Так, на день німецької єдності праворадикальний антиісламський рух Pegida («Європейці-патріоти проти ісламізації Заходу») вивів на вулиці Дрездена близько 4 тис. протестантів. Лідер руху Луц Бахманн заявив перед своїми прихильниками про заснування партії, яка буде висуватися на виборах на всіх рівнях: від місцевого до федерального (Kommentar: Dresden ist mehr als Pegida, 2017).

На сьогодні свої акції Pegida проводить щотижня. Раніше зібрання учасників цього руху проходили кожні два тижні в Лейпцигу і в Хемніці. У минулому акції Pegida неодноразово виливалися в сутички з правоохоронцями. Зазвичай їм опонують учасники багатотисячних антифашистських мітингів. На відміну від руху Pegida, головні німецькі партії (ХДС і СДПН передовсім), поки що уникають у виборчій кампанії тематики, пов'язаної з ісламом. Лише в середині липня 2017 р. кандидат від соціал-демократів Мартін Шульц (Martin Schulz) підняв тему міграційної кризи. Політолог Оскар Недермайєр стверджує, що проблема біженців, яка пов'язана з ісламом і тероризмом, дуже важлива і наприкінці виборчої кампанії може дуже сильно підняти температуру передвиборних дебатів [7].

На тлі міжнародної нестабільності і війн з новою силою розгорнулася нова міграційна криза. Німеччина відкрила свої кордони для сотень тисяч біженців, що спричинило спротив як серед партнерів у ЄС, так і самих німців. На тлі цього Меркель не визнала своїх помилок в частині міграційної політики і заявила, що якби в неї була б можливість зробити щось інакше, вона зробила б це знову, але з бажанням провести ліпшу підготовку: «На початку 1960-х наша країна запросила іноземних робітників до Німеччини, і зараз вони тут живуть... Якийсь час ми самі себе обманювали і говорили собі: «Вони у нас не залишаться, коли-небудь вони поїдуть». Але так не сталося. І, звичайно ж, наш

підхід полягав у мультикультуралізмі, у тому, що ми будемо жити поруч і цінувати один одного. Цей підхід провалився, абсолютно провалився», — заявила Меркель під час конференції молодіжної організації Християнсько-демократичної партії в Потсдамі.

Працюючи в умовах глобальної фінансової кризи, проблеми мігрантів і економічних викликів, Меркель вдалося зберегти загальну стабільність та інституційну здатність ЄС як інтеграційного об'єднання. На тлі цього їй доводилося шукати варіанти і компроміси у важких перемовинах із міжнародними лідерами. Це стосувалося як змін в американсько-європейських та російсько-німецьких відносинах, так і процесу виходу Британії з ЄС. Під час опитування, яку провела газета Welt навесні 2019 року, 54% опитаних погодилися з припущенням, що «Більшість, клопочучи про притулок, насправді не переслідуються в своїх країнах», – тобто більше половини опитаних вважають, що більшість біженців обманом проникають у Німеччину і користуються її допомогою на проживання [8].

З огляду на це, можна зробити висновки, що при владі канцлер Німеччини намагалася врегулювати міграційну ситуацію, що відбувалася у світі, хоча і не завжди її дії були вдалими. Щодо політики мігрантів та способу управління наступного канцлера Німеччини можна зауважити, що потрібно неабияк правильно та зважено підходити до цього питання, оскільки умови сьогодення демонструють нам, що кількість мігрантів, а особливо мусульманського походження, з кожним роком лише зростає, а їх дії та вимоги для життя стають все небезпечнішими для корінного населення країни.

Підсумовуючи, варто зазначити, що останніми роками в Німеччині та інших європейських країнах посилюється напруга між титульними націями та іммігрантськими громадами, що негативно впливає на внутрішньополітичну ситуацію. У цьому контексті Німеччина змушена була дещо посилити вимоги до міграційної політики. Саме тому серед сучасних пріоритетних напрямів міграційної політики уряд Німеччини визначає боротьбу з нелегальною міграцією (хоча свого часу він навпаки був зацікавлений в напівлегальному залученні гастарбайтерів), надання переваги «освіченим» мігрантам (перехід від політики мультикультуралізму до політики інтеграції в німецьке суспільство) та мігрантам-спеціалістам провідних галузей економіки, замість залучення до національної економіки некваліфікованої робочої сили.

Список використаних джерел та літератури

1. Атаев Т. Умеренный ислам или умеренность в исламе. URL: <http://islam.in.ua/ru/tochka-zreniya/umerennyu-islam-ili-umerennost-v-islame>.
2. Ислам у виборчій кампанії в Німеччині: «Фікція мультикультуралізму». URL: <http://i-vin.info/news/islam-u-vyborchiy-kampaniyi-v-nimechchyni-fiksiya-multykulturalizmu-22068>.
3. Dresden ist mehr als Pegida URL: <http://www.dw.com/de/kommentar-dresden-ist-mehr-als-pegida/a-35953417>.
4. Maizière T. (2010). Jeder zehnte Zuwanderer will sich nicht integrieren Die Welt. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article159941273/De-Maizierefordert-Bekanntnis-zu-Gewaltfreiheit.html>.

5. Малик К. Провал політики мультикультуралізму: соообщества против общества в Европе. Foreign Affairs. 2015. № 2. <http://www.2000.ua/foreing-affairschronicles-/regiony/strany-sng/proval-politiki-multikulturalizma-soobshestvaprotyv-obshestva-v-evrope.htm>
6. Multiculturalism in Contemporary Societies: Perspectives on Difference and Transdifference / edited by H. Breinig, J. Gebhardt, and K. Lösch. Erlangen: Univ. Bibliothek, 2002p.
7. Rede von Bundespräsident Christian Wulf vor der Großen Nationalversammlung der Türkei. URL: http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Christian-Wulff/Reden/2010/10/20101019_Rede.html.
8. Успенская А., Вендик Ю. Мигранты в Германии: права ли была Меркель, открыв двери сотням тысяч беженцев?: URL: <https://www.bbc.com/russian/features-51501662>

Школова Іванна,
студентка IstP1-B20 групи
історичного факультету

Науковий керівник:
к. філос. н., доц. Сулятицька Т.В.

УДК 130.2

РОЛЬ КУЛЬТУРИ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Здійснено аналіз концепції життєтворчості людини, відповідно до якого індивід розуміють та сприймають як суб'єкт життя, творець власної долі. Увагу зосереджують на дозвіллі людини як форматворчому та виховному моменті.

Ключові слова: культура, життя, поведінка, дозвілля, цінності, людина.

Проблеми людського існування тісно переплітаються із проблемами сутності та призначення культури, оскільки вона є не лише специфічним способом людського існування, а способом пристосування людини до умов існування. Культура – це стандартизована система відповідей на такі запитання: у чому призначення та сенс життя людини, якими мають бути взаємовідносини між людьми в суспільстві, місце людини в світі.

Сьогодні в умовах ускладнення культурного простору, культура стає засобом самоідентифікації індивіда, виражаючи належність до певних спільнот, де індивіди мають спільні інтереси та реалізують себе у формах повсякденної практики, вона є набором ціннісних орієнтацій, системою поведінки, встановленими нормами моралі, що допомагають самореалізації внутрішніх потенцій особистості. Як зазначає Любомир Гузар, «сьогодні, на порозі великих змін в житті нашого народу, не можемо собі навіть уявити здійснення оправданих мрій існування вповні самобутнього суспільства без продовження процесу розвитку культури, адже саме збереження минулого та розвиток у

майбутньому допоможуть нам свідомо стати одним народом». Тому значення культури в сучасному світі зростає, а питання щодо її вивчення набувають все більшої актуальності».

Особливе значення для повного роз'яснення цього питання мають наукові розвідки В. Андрущенко, М. Култаєвої, Н. Хамітова та інших дослідників, що аналізують загальнотеоретичні аспекти аксіології.

Культура відіграє важливу роль в житті суспільства, яка полягає в тому, що культура виступає засобом акумуляції, зберігання і збереження людського досвіду. Ця роль культури реалізується через низку функцій

Освітньо-виховна функція. Можна сказати, що саме культура робить людину людиною. Індивід стає людиною, членом суспільства, особою відповідно до міри соціалізації, тобто засвоєння знань, мови, символів, цінностей, норм, звичаїв, традицій свого народу і усього людства. Культура особистості асоціюється з розвинутими творчими здібностями, розумінням виробів мистецтва, вільним володінням рідною та іноземними мовами і т.п. Усе це досягається в процесі виховання і навчання.

Інтегративна і дезінтегративна функція. На ці функції особливу увагу звертав в своїх дослідженнях Е. Дюркгейм. Відповідно до Дюркгейма, засвоєння культури створює в людей, членів того чи іншого суспільства, відчуття суспільності, належність до однієї нації, народу, релігії, групі тощо. Таким чином, культура об'єднує людей, інтегрує їх, забезпечує цілісність суспільства. Проте об'єднуючи одних на основі будь-якої субкультури, вона протиставить їх іншим, роз'єднує більш ширші співсуспільства. Усередині цих більш ширших співсуспільств можуть виникати культурні конфлікти. Таким чином, культура може нерідко виконувати і дезінтегративну функцію.

Регулятивна функція. Під час соціалізації цінності, ідеали, норми поведінки стають частиною самосвідомості особистості. Вони формують і регулюють її поведінку. Можна сказати, що культура в цілому визначає ті межі, у яких може і повинна діяти людина. Культура регулює поведінку людини в школі, сім'ї, на виробництві та побуті тощо тому, що вона містить систему заборон і розпоряджень. Їх порушення спричиняють визначені санкції, які встановлені співсуспільством і підтримуються силою суспільного погляду і різних форм інституціонального примусу.

Як відомо, культура, як і суспільство, ґрунтується на системі цінностей. Ще з раннього дитинства кожна дитина опановує рідну мову і засвоює культуру, до якої належить. У повсякденному житті людина сама визначає для себе шкідливість чи корисність різних предметів і явищ навколишнього світу з погляду добра та зла, істини й омани, справедливого і несправедливого. Через культуру людина ототожнює себе з кращими представниками народу, відчуває свою причетність до його найвищих злетів моралі, етики та естетики, відчуває гордість за націю, патріотичні почуття. Як вид людської діяльності культура формує творчу природу людини, її здатність конструктивно змінювати світ і, власне, робити його кращим. Дотримуємось тези академіка М. Г. Жулінського, що єдиним критерієм розвитку суспільства, його поступу, його досягнень є культура – культура людини, культура особистості, яка зумовлює всі сфери людської свідомості та абсолютно всі чинники розвою у суспільстві [1].

Культура – невід’ємна умова розвитку людства і в той же час точка відліку його існування. Культура неможлива там, де немає людини, а людина неможлива там, де немає культури. Культура настільки багатогранна, що люди можуть знайти себе в ній незалежно від світоглядів, національностей і виховання. Вона також укріплює солідарність між людьми, формує відчуття належності до певної групи, сприяючи зміцненню зв’язку поколінь і розділенню людей на тих, чії погляди ми розуміємо, і тих, кого ми не сприймаємо, які є нам чужими. І проте ми можемо виявляти симпатію до абсолютно незнайомої нам людини, що говорить про згуртованість суспільства за допомогою культури.

Культура стала універсальним засобом творчої самореалізації людини через прагнення затвердити весь сенс людського життя у співвіднесенні його з сенсом суцього. Культура з’явилася перед людиною як світ, який дає їй сили, надихає і об’єднує людей у співтовариство. Цей смисловий світ, світ культури, передається з покоління в покоління, як зазначено вище, і визначає спосіб буття і світовідчування людей. Призначення культури – об’єднувати і надихати людей, надавати їм не лише загальний спосіб осягнення світу, але і спосіб взаємного розуміння і співпереживання, мову для виразу якнайтонших рухів душі.

Забезпечуючи взаємодію людей через цінності, інтегруючи суспільство, підтримуючи і розвиваючи його цілісність, виконуючи цю роботу, культура здійснює соціалізацію людини, пропонуючи їй норми і зразки поведінки, що відрізняються від норм поведінки тварин. Також культура виконує роль суспільної пам’яті. Вона створює заходи і засоби збереження та накопичення досвіду духовної діяльності людини. Завдяки здатності відчуття себе в світі духовних цінностей, людина з необхідністю занурює свою індивідуальність у культуру як у загальнолюдську пам’ять, що відобразила розвиток духовності в результатах подій культурного характеру, і, звертаючись до неї як до живого дзеркала, що говорить, творить свою особу і свій образ [2, с. 181].

Культура – це особливе явище, у якому існує «людське» як таке. З цього погляду вона виявляється особливим зрізом абстракції з реального суспільно-історичного процесу формування людинотворчого змісту [3]. Культура є результатом, показником розвитку і практичної реалізації можливостей людини. Це те, що французький культуролог Ален де Бенуа назвав «специфікою людської діяльності. Це те, що характеризує людину як вид. Даремні пошуки людиною культури, саму появу її на арені природної історії слід розглядати як культурний феномен» [4].

Культура є своєрідним передавачем утіленої в її формоутвореннях людської сутності, що має бути враховано в процесі розвитку суспільства, – це чітко скерована позиція суспільства, коли саме підпорядкування природи людині в матеріальній та духовній сферах підтримує такий стан суспільства, який гармонізує взаємовідносини між людьми і природою, а також забезпечує гармонійну рівновагу відносин між людьми, їх різних матеріальних і духовних цінностей. Культура є розвитком духовно-практичних здібностей і намірів людини, їх втіленням в індивідуальному розвитку людей, що тягне за собою розвиток всього людства.

Висновок. Відзначимо, що культура не зводиться до цінностей як готових результатів. Вона вбирає в себе ступінь розвитку самої людини. Без людини немає культури. Культура невід’ємна від всієї життєдіяльності людини. Людина є носієм і творцем культури, вона є перш за все культурно-історична істота. Її людські якості є результат засвоєння ним мови, ціннісних орієнтацій суспільства, а також досвіду та навичок до праці, традицій, звичаїв, духовних і матеріальних цінностей, що залишились від попередніх поколінь і ті, що створює він сам.

Список використаних джерел та літератури

1. Жулінський М.Г. Заявити про себе культурою : тези трибунні, позатрибунні, а також роздуми і сповіді за парадною завісою. Київ : Генезис, 2001. 646 с.
2. Кругліков В.А. Простір і час «Людини культури» Москва : Наука, 1987. 181 с.
3. Іконникова С.Н. Діалог про культуру. Львів : Наука, 1987. 47 с.
4. Ален де Бенуа Моделі культури Москва : Наука, 2006. Т. 5. 353 с.

Ярославська Анна,
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності Політологія
Науковий керівник
к. п. н., доцент Маркітантов В.Ю.

УДК 32.019.51

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА (АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ)

У статті проаналізовано поняття політичного іміджу та його сутнісних характеристик. Наведено критерії класифікації політичного іміджу. Досліджено питання формування іміджу політичного лідера.

Ключові слова: імідж, політичний імідж, класифікація політичного іміджу, політичний лідер.

Проблема формування іміджу політичного лідера не є особливо новою у вітчизняній політології, не кажучи вже про західну політичну науку. Разом із тим, вона є вкрай затребуваною у практичній галузі, коли є потреба у прихильності до політичного лідера (а відтак – то й до очолюваного ним політичного угруповання і проваджуваної цим угрупованням політики) з боку широких мас – чи то виборців, чи активних громадян, чи якої-небудь іншої форми суспільної асоціації. За таких умов, а також з огляду на те, що політична сфера є дуже мінливою, і технології, спрямовані на політику, щораз суттєво коригуються, є необхідність постійної ревізії цієї проблематики, і, отож, затребуваність на неї залишається сталою і актуальність незмінно високою.

Стан дослідженості проблематики, як було зазначено, є доволі високим. Так, у західній науці відомі такі дослідники політичного іміджу і різних

аспектів його формування, як: П. Бьорд, Д. Блені, Ф. Буарі, Д. Бьюкенен, Р. Верслін, Г. Бехер, Д. Герген, С. Голдман, Т. Грінберг, С. Катліп, Е. Кемпбел, П. Лазарсфельд, Д. Моріс, Дж. Наполітано, М. Різ, Е. Сімпсон, М. Сміт, Р. Фішер, Т. Шварц та ін. Серед вітчизняних дослідників варто виділити А. Айкамову, В. Бебика, Д. Видріна, А. Гуцала, В. Королька, М. Михальченка, В. Полохала, Г. Почепцова, С. Телешуна та ін.

Зокрема, у статті «Політичний імідж та його характеристики», А. Айкамова, завідувачка кафедри маркетингу Української академії бізнесу та підприємництва у кін. 2000-х рр., аналізуючи явище політичного іміджу, наголошує на певних методологічних труднощах його визначення [1, с. 29].

Так, аналізуючи до більш ранню статтю В. Кривошеїна у «Гранях» [3], який систематизував довідкові потрактування поняття «імідж», А. Айкамова підказує, що сам термін «імідж» – англійського походження (від «image» – «образ»), щоправда трапляються і більш ранні «родоводи» цього поняття аж до римських. Відтак, нині воно використовується у значеннях:

- цілеспрямовано сформованого образу;
- емоційно забарвленого образу, що сформувався у суспільній (масовій) свідомості та набув характеру стереотипу;
- набір певних характеристик, якостей, властивостей, що асоціюються із кимось (чимось);
- асоціативне уявлення про конкретне чи абстрактне явище (об'єкт, феномен), яке поширюється на однотипні явища.

Чимала кількість авторів наголошує, що в сучасному світі «імідж» вже переріс просте ототожнення із «образом», набувши більш складного виразу «образ-уявлення» (синтезу зовнішніх і внутрішніх характеристик об'єкта) через сферу свого функціонування як феномена індивідуальної, групової та масової свідомості.

«Політичний імідж» – похідна вузькопрофільна категорія, що стосується «публічної» сфери життя об'єкта, який потрапляє в поле політичних практик. Водночас, опираючись на працю В. Кривошеїна (на більш ранню) [4], А. Акайомова саме на зразках політичного іміджу окреслює одну з найбільш значущих сутнісних характеристик «іміджу» в цілому – його «спрощеність» щодо дійсних характеристик об'єкта (зокрема, й політичного актора чи феномена). Роль іміджу – визначити напрям для індивідуально чи масової свідомості для «домислення напівправди». А вже яким буде результат такого «домислення» – залежить від соціального досвіду носіїв суспільної свідомості, від засвоєння ними панівних у суспільстві стереотипів та асоціацій про об'єкт сприйняття.

Разом із тим для «політичного іміджу» властиві й деякі інші свої особливості. Зокрема, його формування здійснюється більш технологічно, цілеспрямовано, через що політичний імідж є синтезованим продуктом суспільної свідомості та технологічних зусиль політичної команди.

Здійснюючи класифікацію дослідницьких підходів «політичного іміджу», А. Акайомова виокремлює щонайменше три значні напрями: вивчення психологічних аспектів індивідуального іміджу політичного лідера та громадського діяча; дослідження різних аспектів політичного іміджу

організацій та інституцій; аналіз взаємовпливів і зв'язків індивідуального та корпоративного політичного іміджу.

Також авторка здійснює понятійну класифікацію «політичного іміджу» у вітчизняній політологічній науці. Відтак виділяють онтологічний, антропологічний, ціннісний та етичний підходи. Представники перших двох підходів акцентують на сутнісних, а двох останніх – на рольових аспектах політичного іміджу [1, с. 30-31].

Ще одна з пропонованих класифікацій стосується природи політичного іміджу. Тут визначено щонайменше три підходи:

- імідж є суто технологічним продуктом і жодною мірою може не стосуватися реальних характеристик носія;
- імідж є неможливим без певного відображення дійсних характеристик суб'єкта-носія, причому саме дійсні об'єктивні характеристики довліють над технологічними «корекціями»;
- імідж є приблизно рівнозначним продуктом синтезу об'єктивних характеристик і технологічних зусиль.

До інших класифікацій політичного іміджу, на які нині натрапляємо, можна віднести: за суб'єктом і об'єктом, за етапністю і стадійністю політичного процесу, за модальністю, категоріями, будь-якими іншими порівняльними ознаками. Відтак авторка робить висновок, що, з огляду на нові суспільні запити та нові технологічні прийоми під час їх вдоволення типології і класифікації іміджу, у тому числі й політичного, будуть постійно доповнюватися і розвиватися.

Здійснюючи структурно-функціональний аналіз політичного іміджу, А. Акаймова опирається на підхід Д. Ольшанського [8], який:

1) розглядає політичний імідж як інтегровану систему уявлень про певний об'єкт, що склались у масовій свідомості, під час цьогоносій цієї свідомості конкретизований у часово-просторовому вимірі;

2) вирізняє наступні групи структурних компонентів політичного іміджу: реальні (дійсні) його характеристики щодо об'єктивних параметрів суб'єкта-носія; «фантомне навантаження» бажаних характеристик; ситуаційні характеристики як побічний продукт суспільно-політичних і політико-психологічних ситуацій; фонові символічні характеристики.

Існують інші групування структури політичного іміджу, як-от: групування за персональними, соціальними, символічними характеристиками; поділ структури іміджу на змістові і функціональні компоненти тощо.

Якщо ж вести мову про політичне лідерство та зійти до рівня окремих значущих компонентів політичного іміджу, то, для прикладу, можна вирізнити зовнішність лідера, його манери, мову політика, інтелект та різні особистісні чесноти тощо.

У цілому можна зробити висновок про складність та багаторівневість феномена політичного іміджу, у якому поєднуються різнорідні історичні та політичні, соціальні та особистісні чинники, що слід враховувати як під час наукового вивчення питання, так і під час технологічної діяльності у процесі іміджевих і політичних кампаній.

Саме на технологічних аспектах акцентує І. Милосердна, викладачка політичної теорії із Одеської юридичної академії. З позицій політолога-практика, авторка, поділяючи підхід синтезної природи політичного іміджу, послідовно обґрунтовує позицію щодо його особливостей у наші дні, коли відстежується надмірна активність іміджмейкерів та іміджмейкерства. Особливо чітко це виявляється в технологіях формування іміджу політичного лідера. Так, для сучасної політики типовими є потужні іміджеві кампанії, спрямовані на формування ідеалізованого політичного лідера: з високими діловими і моральними якостями, серед яких найсуттєвіше місце має інтелект (часто ототожнений з освіченістю), ледь не абсолютна чесність, людяність і відданість громадським справам. Крім цього, такий ідеалізований лідер має бути потужним оратором і ритором, щирим, відвертим і доступним. Звісно, досягти такий ідеалізований образ дуже далекий від середньостатистичного політика чи громадського діяча, через що технологам не залишається іншого, як активно застосовувати маніпулятивні технології, навіюючи віру в чудодійність «політики нової формації». Провокуючи цим і контрметоди від конкурентів – не менш цинічні і агресивні.

Так, аналізуючи за «гарячими слідами» президентської кампанії 2019 року методи, які активно практикували у вітчизняній політиці, авторка виокремлює такі «брудні технології»:

- метод «клапана», коли громадська думка цілеспрямовано переходить із позитиву на негатив;

- методика «живої мішені», під час якої негатив систематично переключується з одного об'єкта на інший;

- метод «краплі», під час застосування якого постійна систематична критична інформація поступово створює в аудиторії відповідний негативний образ;

- метод «підказки», через який розуміння ситуації цілеспрямовано виводиться на заданий рівень;

- «резонансна технологія», застосування якої дозволяє раптово стимулювати зацікавлення масової свідомості до чогось / когось [7, с. 127].

Разом із тим, такий технологізм в іміджевій сфері, спроби грубо маніпулювати громадською думкою і суспільною свідомістю часто призводить до несподіваних зворотних ефектів. Зокрема, надмір «брудних технологій» призводить до різкого зниження довіри до владних структур і політичних інститутів, дестабілізації політичних цінностей, різкого зростання чисельності аполітичного населення або ж протестних настроїв.

Досліджуючи питання формування іміджу політичного лідера в сучасних умовах, не можна оминати й такий аспект, як місце та роль ЗМІ в цій сфері. Так, ще у 2000-х рр. вітчизняні дослідники, як-от: О. Кулеба [5], Г. Почепцов [9], С. Денисюк [2], О. Холод [10] та чимало інших вже відзначали за особливу роль ЗМІ, які постають як потужний соціальний канал, у якому за допомогою засобів психолінгвістики здійснюють іміджування політиків. І попри те, що на той час ще звучали обережні зауваження, що не всі можливі системи психолінгвістики й теорії масової комунікації (поряд із теоріями маркетингової комунікації) є допустимими й ефективними в політичній іміджології, з часом,

як демонструє досвід сьогодення, політичні технологи цілком опанували медіасферу, змістившись із вуличних дійств саме в медіа, а згодом – то й у віртуальний всесвіт.

У цілому, коротко узагальнюючи, можемо констатувати, що попри гарну вивченість проблематики формування політичного іміджу (як у вітчизняній, так і в західній політичній науці), його практична роль і мінливість технологічних прийомів постійно утримує актуальність теми на значущому рівні. Відтак, зміщується тільки фокус дослідницької уваги, який залежить насамперед від спрямованості і уваги технологів-практиків. Такими можуть бути питання базових рис, які мають культивуватися під час формування іміджу політичного лідера або ж спроможності політичного PR застосовувати рекламні чи комунікаційні тактики на кшталт тих, якими користуються маркетологи; чи в цілому ролі і значення комунікацій у сфері політичної іміджології. Загалом чисельність подібних мікротем та мікросфер дослідження є величезною, і їх спектр щораз тільки зростає, з розвитком і опановуванням політиками нових для себе сфер діяльності (як от світу віртуальних комунікацій і соціальних мереж), технологічних прийомів політичної конкуренції та способів маніпулювання суспільною свідомістю.

Список використаних джерел та літератури

1. Акайомова А. Політичний імідж та його характеристики. *Політичний менеджмент*. 2009. №5. С. 29-35.
2. Денисюк С. Політичний імідж як відображення політичної свідомості громадян України в умовах соціально-політичних перетворень. *Нова парадигма. Журнал наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. Вип. 45. С. 133-140.
3. Кривошеїн В. Іміджова складова політичного світосприйняття: структура елементарного рівня. *Грані*. 2002. № 4. С. 117-121.
4. Кривошеїн В. Політичний імідж в аксеологічній структурі політичної ментальності українського народу. *Національна ідея у формуванні громадянського суспільства та правової держави в Україні* (матер. конф.). Київ : АТ «Реклама», 1996. С. 44-49.
5. Кулеба О. Процес формування позитивного іміджу політичного лідера. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 11. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=218>
6. Лікарчук Н. Особливості формування іміджу політичного лідера в сучасній Україні. *Держава і право: зб. наук. праць*. Інститут держави і права ім. В.Н.Корецького НАН України. 2002. №16. С.463-468.
7. Милосердна І. Імідж політичного лідера як категорія PR-технології. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 118-133. URL : <https://hdl.handle.net/11300/14777>
8. Ольшанский Д. Политический PR. Санкт-Петербург. : Питер, 2003. 544 с.
9. Почепцов Г. Профессия имиджмейкера. Санкт-Петербург. : Алетейя, 2001. 256с.
10. Холод О. ЗМІ та імідж політика / за ред. Різуна В.В. Київ : КНУ ім. Т.Г.Шевченка, 2004. 343 с.

Розділ 2. Любомудріє (Есе)

Багінська Валерія,

студентка 2 курсу історичного факультету

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент Сулятицька Т.В.

Щаслива людина та, яка займається улюбленою справою

Життя у всіх різне. У когось воно яскраве, радісне та багате на події, емоції й враження, а в декого – сумне, пасивне та неясне. Сенс життя кожен розуміє по-своєму.

На мою думку, сенс життя полягає в щасті, адже коли людина виділяє щасливі хвилини з повсякденного життя, тільки тоді вона відчуває себе щасливою і розуміє, що в цьому і полягає сенс її життя. Людину роблять щасливою багато чинників. Це моменти, проведені з сім'єю, друзями, близькими людьми, час проведений за читанням цікавої книги та багато інших. Також людину робить щасливою заняття улюбленою справою. Адже якщо праця не приносить людині задоволення, вона вважає себе емоційно виснаженою тому, що в неї немає ентузіазму до цієї справи і займається вона нею тільки заради заробітку. Отож, якщо сенс життя полягає в щасті, а заняття улюбленою справою є невід'ємним складником щастя, то сенс життя полягає і в занятті улюбленою справою, яка робить нас щасливими.

За переконанням видатного українського поета та філософа Григорія Сковороди, людина відчуває себе насправді щасливою лише тоді, коли «живе за натурою», тобто займається улюбленою працею, до якої має хист і відчуває покликання, а не тоді, коли має всі блага та багатства, не роблячи нічого. Гармонія людського буття, на думку філософа, залежить від дотримання кожним принципу «сродної» праці. Принцип «сродності» є принципом відповідності тому вищому, справедливому і розумному началу, що визначає сенс людського буття. «Закон сродності» не знає винятків. Адже в кожній людині є нахил до тієї справи, яка робить її щасливою.

Жадоба влади, слави, багатства всупереч своїй «сродності» не сприяє здобуттю людиною щастя. Воно заводить її в полон згубних пристрастей, породжуючи несумісні зі щастям нудьгу, страх, сум та муки сумління. Натомість улюблена справа, що відповідає визначенням Богом нахилам людини, є не лише можливою, а й легко здійснюваною.

Я вважаю, що робота, приємна для душі, приємна й самій людині, котра її виконує. Справді, вона дає відчуття спокою, впевненості, гордості, завжди приносить задоволення будь-якому майстру.

Отже, на основі вище сказаного можна зробити висновок, що саме через роботу людина розуміє, навіщо вона потрібна, і почувається щасливою, якщо знає, що її праця приносить добро іншим людям.

Белан Надія,
студентка 4 курсу
факультету спеціальної освіти,
психології та соціальної роботи
Науковий керівник:
к. політ. наук, доцент Віннічук О. В

Політика і влада у житті суспільства

У наш час кожна людина щодня відчуває на собі вплив політики, оскільки влада і політика наповнюють усе наше життя. Що ж таке політика в сучасних умовах? Для одних – це яскраві політичні лідери, талановиті керманічі держави, які дбають за інтереси і потреби народу. Для інших – це нескінченні двобої політичних партій, інтриги, політичні ігри, нехтування моральними нормами заради оволодіння владою. Для третіх – це безліч різноманітних організацій і закладів, де кожний чиновник претендує на право керувати людьми. Усі ці неоднозначні судження свідчать про складність і багатоманітність такого соціального явища, як політика, зумовлюють широкий спектр його визначень.

За визначенням М. Вебера, політика – це сфера діяльності, яка «має дуже широкий зміст та охоплює всі види діяльності із самодіяльного керування». Політична сфера життя суспільства виникає у зв'язку з реалізацією таких інтересів груп, що торкаються суспільного положення інших соціальних та національних спільностей і тому потребують втручання державних або інших інститутів привселюдної влади. Таким чином, політику можна визначити як сферу цілеспрямованих відносин між групами щодо використання інститутів влади та реалізації їх потреб і запитів.

Центральним аспектом політики є влада. Її можна одночасно розглядати і як частину світу культури: погляд на політику крізь призму культури дозволяє краще зрозуміти, яка влада, якою мірою, коли і для кого є цінністю, а також яким є співвідношення між різними цінностями, наприклад, владою і престижем, владою і релігійними цінностями, владою і мораллю.

Важливою соціальною причиною підпорядкування одних людей іншим є нерівномірний розподіл ресурсів влади, тобто засобів, використання яких забезпечує вплив на об'єкт влади відповідно до цілей суб'єкта. Та сьогодні неодноразово можна почути від українців: «Я – аполітичний/а». За українським тлумачним словником, аполітичність – це ухиляння від участі в суспільно-політичному житті; пасивне, байдуже (дійсне або уявне) ставлення до суспільного життя і політичної діяльності. Навіть якщо людина намагається уникнути будь-яких контактів із політикою, прагне зберегти власну «автономію», категорично заперечує політичне втручання в своє життя, вона все одно автоматично є в політиці.

Тим паче, людина – не просто представник народу, етнічної спільноти. Вона – громадянин держави, належить до певного соціального класу або верстви, є учасником професійного об'єднання, спілки, членом соціально-демографічної групи. Функціонування цих соціальних утворень багато в чому визначено політичними нормами та регуляторами. Життєдіяльність, здатність

до самоврядування, самоорганізації, матеріальні та інші можливості соціуму також, великою мірою, визначені законодавством або соціальною політикою держави.

Як вважав Аристотель, кожна людина політична за своєю природою, якій неодмінно властиві громадянські якості. А політичність – це така сама невід'ємна ознака кожної особистості, як біологічність, фізіологічність і соціальність. У кожної людини є внутрішня потреба суспільного об'єднання й політичної діяльності, і це характеризує її як політичну істоту. Адже історично розвиток суспільства, за Аристотелем, іде від сім'ї до громади, а потім від громади до держави. Якщо людина існує поза межами політики, значить існує поза межами держави і суспільства загалом.

Політична людина за своєю природою пов'язана зі свідомим вибором, розумовою діяльністю, політичною активністю. Її мета – розвиток суспільства, у якому вона живе. Її головна зброя – ясна й незалежна думка і вільний дух. Вона йде попереду свого часу. Ця людина не просто перебуває в очікуванні кращих часів, вона сама будує суспільство нового типу.

Беляк Анна,
студентка 4 курсу
факультету спеціальної освіти,
психології та соціальної роботи
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

Харизма та її роль у політиці
«Існують люди, здатні вести за собою цілі народи винятково завдяки своїй чарівності»

Емерсон Р.

Харизма – комунікаційна обдарованість, непересічність, здатність захоплювати ідеями та чарівність. Харизматична людина може не виділятися фізичною красою, глибокими знаннями чи професіоналізмом, але люди, які оточують, незмінно визнають її винятковість. На думку психологів, харизмі можна навчитися. Відтак слід визнати, що харизматична поведінка виявляється в ранньому дитинстві та поступово стає звичною. Для всіх харизматів характерні почуття гумору, швидкість реакцій, кмітливість та емпатія. Всесвітньо відомі особи, які володіли харизмою: Наполеон, Рузвельт, Черчілль, Махатма Ганді, Мартін Лютер Кінг.

Актуальним питанням є харизма і її роль у політиці. До прикладу, вибори президента України Володимира Зеленського, коміка, актора та ноумена, є яскравим прикладом впливу харизми на результат виборів. Він є шостим і чинним президентом України з 20 травня 2019 року. Політологи не заперечують, що завдяки харизмі, артистичності, цей кандидат зміг обігнати свого опонента.

За даними ВВС, в історії було сім випадків, коли коміки ставали великими політиками: Колюш – французький комік 1944-1986; Джиммі Моралес – президент Гватемали з 2016 року; Йон Гнарр, мер ісландської столиці Рейк'явік (2010-2014); Ленін Морено – президент Еквадору з 2017 року; Мар'ян Шарец, прем'єр Словенії з 2018 року та Беппе Грілло, засновник італійського «Руху п'яти зірок», а також Лука Максимович, кандидат у президенти Сербії (2017 рік).

Отже, якщо дослідити тему харизми, то можна звернути увагу, що це велика частка успіху не лише в політиці, а й в інших важливих секторах, адже харизматична людина – впевнена в собі та притягує увагу інших. Тему харизми, жестів, міміки, образу розкриває Дейл Карнегі у своїх книгах, які присвячені темі завоювання друзів і впливу на людей, темі людських взаємин. Карнегі послуговується цитатами відомих успішних людей і використовує їх як приклади досвіду своїх учнів, друзів і знайомих. «Як здобувати друзів і впливати на людей» – одна з перших популярних книг-самовчителів у світі, написана Дейлом Карнегі та вперше опублікована у 1936 році. Загальний наклад книги по всьому світу становить понад 15 млн примірників.

Отже, психологія та політологія – науки, тісно пов'язані між собою. Тому неможливо досліджувати тему харизми без дослідження її ролі в суспільстві, політиці тощо.

Харизма – це справжнє ваше обличчя, щире, без масок, добре і світле. А все інше – «мішура». Обмірковують кожне слово, перш ніж сказати. Перебільшення, брехня та переказ чуток – це неповага до себе та інших.

Є дуже влучна цитата з цього приводу: один урок я вивчила ще в шкільні часи. Учитель запитав нас: Що означає бути королевою?. Усі навипередки почали відповідати про поставу, авторитет. Він відповів: Ні, це те, як змінюється атмосфера в кімнаті, коли заходите туди Ви!

Тому, я не вірю в астрологію, я вірю у свою харизму!

Бондар Юрій,
студент 2 курсу історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Сулятицька Т.В.

Як я розумію націоналізм?

Питання націоналізму досить часто порушують сучасні науковці, філософи, політологи, що говорить про особливу унікальність цієї філософсько-політичної ідеології в контексті суспільства та держави. Питання націоналізму є досить широким та часто застосовується в дещо різних інтерпретаціях.

На мою думку, націоналізм – це передусім усвідомлення цінності власної нації, активна громадська позиція, яка полягає у відстоюванні інтересів держави та нації, її єдності та нероздільності, громадська діяльність, яка

спрямована на покращення добробуту громадян держави. Існує досить багато напрямів націоналізму, проте мені найбільше імпонує громадянський націоналізм. Головним критерієм громадянського націоналізму є громадянство, яке є елементом єдності держави та нації. Досить часто політики та мислителі лівого політичного вектора підміняють поняття націоналізму ототожнюючи його з нацизмом, проте схожі порівняння, як правило, використовуються з метою пропаганди та маніпуляції.

Питання націоналізму в Україні сьогодні є особливо актуальним. Наша держава та суспільство перебуває в надзвичайно складній ситуації, де від кожного громадянина залежить майбутнє всієї країни. Хоча я не вважаю себе палким прихильником націоналізму, проте розумію, що саме така ідеологія є чи не найнеобхіднішою в таких напружених політичних реаліях. Ідеологія націоналізму значною мірою посилює моральний дух всього суспільства, адже його провідною ідеєю є відстоювання інтересів всієї нації. Націоналізм ставить собі за мету оберігати національну єдність, історію та культуру власного народу, що безумовно є плюсом.

Проте очевидно, що будь-яка сучасна політична ідеологія не є ідеальною. Націоналізм також має слабкі сторони у своїй теорії. Так, у сучасний період глобалізації, швидких темпів розвитку та модернізації суспільства, націоналізм виглядає досить консервативною ідеологією, яка часто може зациклюватися лише на національних питаннях, відводячи інші аспекти політики на задній план. За неправильної реалізації націоналізм може стати підґрунтям для формування расизму та шовінізму, що зумовить велику кількість негативних наслідків як для своєї нації, так і для інших.

На мою думку, націоналістичні доктрини в державній політиці цілком мають право на існування, проте варто звертати увагу на його вдосконалені філософською теорією концепції, адже сам націоналізм існує давно як ідеологія, проте сьогодні все залежить від форми його інтерпретації та пристосованості до сучасного соціуму. Усе-таки, навряд чи в сучасних умовах можна використовувати націоналізм винятково як єдину політичну концепцію. На мою думку, націоналізм краще комбінувати з іншими політичними та філософськими вченнями, наприклад з лібералізмом. Існує досить багато різноманітних ідеологій, які поєднують націоналізм з іншими течіями: націонал-демократія, націонал-лібералізм, націонал-анархізм.

Питання націоналізму є досить цікавим та дискусійним. На мою думку, ця ідеологія однозначно варта уваги з позиції небайдужих громадян, адже цікавитися політикою – це також моральний обов'язок кожного громадянина своєї держави.

Василинчук Катерина,
студентка 3 курсу
факультету української філології
та журналістики
Науковий керівник:
д. політ. н., доцент Вонсович С.Г.

Чи потрібен людині власний «досвід зла»?

Під «досвідом зла» я розумію негативні чи неприємні дії, слова, вчинки щодо іншої людини. Отримати його ми можемо в будь-якому соціальному середовищі: у дитячому садочку, школі, університеті, сім'ї, церкві. Відповідно цей досвід може бути пов'язаний, із будь-якою людиною на Землі: починаючи від членів родини і закінчуючи відомим актором, з яким ви ніколи не познайомитесь в реальному житті.

Я переконана на всі сто відсотків, що такий досвід дуже необхідний у нашому житті. Якщо його не буде – людина не готова до життя в суспільстві. Я б навіть сказала, що тоді вона не бачитиме справжнього життя.

Більшість людей відкриває для себе цю «темну сторону» у храмі знань, школі. Тільки з часом розумієш, що ті знання стосуються не лише фізики чи біології, а й стосунків між людьми, булінгу та різних комплексів. Шкільні парти пережили багато знущань через дурниці (зачіску, вагу, одяг, розмір ноги, матеріальне становище), бійок «по приколу» чи закінчень дружби. Але на цьому все не закінчується, адже суб'єктом відносин може бути не тільки учень, але й учитель. Напевно, це найгірше, адже тоді дитина втрачає довіру не тільки до людини, але й до знань. Зате вона дізнається, що таке несправедливість та непрофесіоналізм. Найголовніше в таких ситуаціях, як з учителем, так і з учнем, не замикатися в собі, проаналізувати: що, чому і як. І звичайно ж «покарати» його саркастичною відповіддю, скаргою батькам і директору школи.

Якщо людина не зняла «рожевих окулярів» після школи, далі їй буде важче, адже на неї чекає доросле життя в університеті, коледжі чи на роботі. У віці після 20 повірити в те, що «людина крикнула на мене без моєї на те причини» звісно реально, але життя починає втрачати свої колишні барви. «Усе життя люди мене любили і слова злого не казали, чому ж зараз все не так? Що зі мною не так?»

Гарним прикладом є твір «Поллініанна» Портера. Дівчинка на ім'я Поллініанна у всьому поганому шукала добро. Ці всі пошуки називались «грою радості». Незважаючи на те, які прикрощі та неприємні слова їй казали рідня та дорослі, вона завжди допомагала їм, робила їхнє життя цікавішим та веселішим. Своїми вчинками вона спрямовувала всі промінці добра на тих людей, і вони самі себе запитували: «Ой, а навіщо я так роблю з нею?» Так, вона змінила людей на краще, але наприкінці її ідеальний добрий світ зруйнувався. «Окуляри розбилися» і її улюблена «гра» стала для неї дурницею.

Згадайте старі американські фільми про школу чи коледж, де стосунки між людьми – це одні суцільні образи вищого касту красунь і спортсменів над тими, хто не схожий на них (зубрили, музиканти або молодші учні). Особисто я

дивлюся ці фільми з відразою, тому що вони пронизані токсичністю. Після фільму можна поспівчувати персонажам або пошкодувати про витрачені дві години свого життя. Але, на мою думку, вони є хорошим «посібником» для схожих ситуацій у житті. Звісно, ми живемо не як у кіно, але, як мінімум знатимемо, що на агресію не потрібно відповідати як той чи інший персонаж. Хоча інколи й трапляються ситуації, які один в один схожі на «кіношні».

А що поганого в тому, щоб жити в «рожевих окулярах», не бачити негативних помислів людей та не бачити зовнішньої агресії?

Тоді наше життя у всіх сенсах буде прекрасне. Але коли десь у років 40 вас «прокляне» бабуся на ринку, бо ви не купили у неї букет редиски або ваша дитина після поганого дня у школі гримне перед вами дверима, у вас буде паніка. Найсправжнісінька паніка. Це буде виглядати як щось дике, тваринне, незрозуміле. Часу, щоб усе зрозуміти і проаналізувати буде не так багато. Життя до такого вас не готувало, схожих ситуацій не було, та за цілих 40 років вам слова поганого ніхто не сказав! Як так?

Як на мене, у молодому віці краще це все пережити, бо у вас вже будуть якісь думки і вирішення проблем схожих ситуацій, ви знатимете, яка реакція людей може бути на ті чи інші відповіді. І тому, отримавши перший поганий досвід, життя вже починає потрохи нас готувати до неприємних ситуацій у поганому світі.

А що, як ініціатором такого досвіду є ти сам? Випадково, свідомо чи несвідомо ми теж можемо завдати болю людині словесно й фізично. І скажу відверто, такий досвід теж має бути. Не подумати й образити людину можна будь-якими словами. Це робить нас вразливими. Закрадаються думки про те, що ми несвідомо отримуємо той «злий досвід». А якщо ми хоч раз будемо по обидва боки барикад, нам простіше буде зрозуміти всю «сіть» ситуації, звідки воно взялося, які причини і які рішення.

Без злого, наш увесь досвід буде неповноцінним. Ми маємо втратити довіру до людей, звершити дружбу, пережити й проаналізувати це і звичайно ж рухатись далі. Завдяки йому ми стаємо більш раціонально продуманими, хитрими і практичними для кожної наступної перешкоди в нашому житті.

Отже, «рожеві окуляри» приємні для очей утім неприйнятні. «Злий досвід» є необхідною частиною життя і, як на мене, оминати його неможливо. Рано чи пізно він нас наздожене. Ось тоді нарешті можна зрозуміти, що світ злий, а справедливість відносна. Тому треба бути готовим до образ, бійок, втрати друзів та поваги до когось. І звісно ж вміти відстояти себе, незважаючи на те, хто нам «завдає удару». Жодна людина на світі не має права принижувати нашу гідність і самооцінку. Навіть ми самі не маємо на те права.

Потрібно завжди бути на позитиві, грати «гру радості», як Поллініанна у однойменному творі Портера. Але не забувати про неприємні речі у нашому суспільстві й відноситись до людей так, як би ми самі хотіли, щоб вони до нас відносились.

Войтович Валентина,
студентка 3 курсу
педагогічного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Плахтій М. П.

Власний «досвід зла»

Добро і зло. Вічна боротьба. Ця істина супроводжує нас змалечку, у казках і книгах, мультфільмах та серіалах, у повсякденному житті. Батьки вчать своїх малят слухатись, бути чемними, вихованими, суспільство закликає до добрих вчинків, емпатії, толерантності та гуманності.

Однак вибір рано чи пізно постає перед людиною. Варто зазначити, що людина, навіть не задумуючись, ненавмисно вчиняє певною мірою негарно або погано мало не кожен день: не поступилась місцем у маршрутці, нервово нагрубіятила подрузі, не поділилась цукеркою з молодшою сестрою, збрехала про поважну причину, не з'явившись на парі... До того ж, у кожного своє розуміння поганого, злого. І, звісно ж, це розуміння збагачується завдяки різним життєвим подіям. Опинившись в неприємній ситуації чи створивши її комусь іншому, обдумавши свій вчинок, відчувши кожен відтінок почуттів, що він викликав, людина робить висновок і намагається в майбутньому його не повторити. Саме тому власний досвід зла, як і добра, надзвичайно важливий у нашому житті.

Той, хто пережив зраду чи обман, навряд чи повторить це з кимось сам, тому що буде занадто чітко знати, що це боляче. Втративши близького друга чи коханого(-у) через власну помилку, людина буде намагатись виправити помилку, змінитись, зрозуміти себе та позбутись своїх недоліків.

Без розуміння і відчуття зла, людина не зможе повною мірою осягнути сенс добра. Без боротьби в собі, без вибору ми би втратили значення моральності, стали б емоційно ліберальними і пасивними, не було б бажання до кращого, до самовдосконалення, покращення умов існування як себе, так й інших, світу довкола.

Зло в нашому житті як учитель, але не кожен сприймає його уроки правильно. Тому дуже важливо аналізувати свою поведінку, адекватно оцінювати свої вчинки, уміти визнавати свої помилки та виправляти їх, інакше ймовірна можливість перейти «на темний бік».

Зло потрібно викорінювати. Не можна потурати йому, не звертаючи увагу на його прояви. І це стосується не тільки захисту інших чи боротьби зі злочинністю. Інколи, на перший погляд, незначний поштовх може змінити все. Перш за все це стосується самої себе. Попустивши одного разу свій же навіть найменший вчинок, людина вже сіє зернятко зла у своїй душі, часом навіть не помічаючи цього.

Отже, власний досвід зла дуже важливий для самовиховання та становлення себе як особистості, він робить нас сильнішими, учить знаходити вихід із складних ситуацій, розкриває нашу душу з різних ракурсів як для нас самих, так і для людей, які оточують, розширює наш досвід, як вчинити у тій чи іншій ситуації, як стримувати себе, як заглажувати свою вину. У той же час

цей досвід робить нас вразливими, тому варто бути уважним і критичним, щоб часом не втрапити в халепу або не стати лиходієм в очах людей і власної свідомості.

Гакман Ольга,
студентка 2 курсу
природничо-економічного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Плахтій М. П.

Мудрість – це...

«Мудрість для душі – те саме, що здоров'я для тіла», – писав видатний французький письменник-мораліст Франсуа де Ларошфуко.

Що означає бути мудрим? Можливо, потрібно закінчити кілька університетів, вивчити декілька мов, об'їздити пів світу? Так, усе це зробить людину високоерудованою, освіченою, допоможе отримати престижну роботу, посісти чільне місце в суспільстві. Але хіба лише це враховує поняття мудрості?

Є чимало таких людей, які закінчили Оксфорд і Гарвард, але чи можна їхні дії завжди назвати «мудрими»? Або, можливо, мудрість у них якась особлива? З іншого боку, моя прабабуся, що закінчила три класи, а потім, після війни, керувала сільською фермою, більш мудра за багатьох сучасних високоосвічених людей. І таких прикладів можна навести чимало.

Звідки черпали свою мудрість наші діди та прадіди, часто переживаючи потрясіння за потрясінням? Часто без освіти або лише з кількома класами сільської школи наші предки демонстрували приклади чеснот і ясності розуму, яких так бракує сьогодні.

«Мудрий той, хто знає не багато, а потрібне», – висловлював свою точку зору давньогрецький трагік Есхіл.

«Життя вчить», – ще одна істина, яку так люблять нагадувати дітям батьки. Однозначно людина, яка пройшла певний життєвий шлях і зробила чимало помилок, прийде до певного висновку і вже на певному етапі стане обачливішою, стриманішою, мудрішою.

Мудрість у тому, щоб цінувати своє життя, близьких людей. Бережно ставитись до всього, що тебе оточує. Не розмінюватись на дрібниці, радіти кожному світанку, посмішці дитини, навіть тому, що ти – людина, можеш вільно жити, дихати, не боятись за завтрашній день. Хто досяг такої мудрості – щаслива людина.

Найбільша мудрість – уміння співпереживати. «Хто мудрий, той і добрий», – повчав видатний давньогрецький філософ Сократ. Уміння любити, віддавати частину своєї душі і, якщо потрібно, майно тому, кому це необхідно – неперевершена чеснота. Якби всі володіли цією чеснотою, то принаймні важкохворих поменшало б.

Для життя багато не треба. Головне – легкість на серці та чиста совість. Неможливо не згадати наших предків, які після війни відбудовували країну.

Часто в одній одежині і зі шматком хліба в кишені, вони важко працювали, співаючи при цьому. Збирались вечорами толокою мурувати хати один одному, спільно переживаючи всі радості та печалі.

Сучасне суспільство дає великі можливості для розвитку. Але, водночас, збільшується прірва між багатими і бідними. Хіба тут до спільної толоки? Усе вимірюють грішми, оцінюють за зовнішнім виглядом, а традиційна народна щирість, мудрість десь занехаяно припадає пилом.

У Біблії сказано: «Мудрий широко відкриває очі, а безглуздий ходить у темряві». Хіба потрібні чужі діти комусь, крім своєї матері? Недалекі люди відрікаються від своєї Батьківщини, а там, на чужині, рідними ніколи не стануть, хіба пасинками.

За словами поета Генріка Ібсена, «справжня ознака, за якою можна пізнати істинного мудреця – терпіння». Треба вміти відрізнити зерно від полови. Бути настільки мудрим, щоб розуміти, чому хтось змушує тебе відмовитись від рідного дому і батьківського порогу, села чи міста у якому виріс.

Отож, мудрість – це вміння вибирати зерно з джерел народної криниці, бажання збирати перли з поля Божих заповідей, це стан душі, коли кожен ранок приносить радість від того, що ти, людина, яка живе на цьому світі!

Кліменко Володимир,
студент 2 курсу історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Найчук А.В.

«У всьому є своя краса, але не кожен її може побачити»

Конфуцій

Учення Конфуція – дуже просте та неймовірно глибоке і складне водночас. Світ, за Конфуцієм, є впорядкованим, гармонійним, вічним началом. Завдання людини полягає в тому, щоб знайти своє місце в цій вічній гармонії. У його вченні є кілька основних положень:

- культ неба, яке є частиною природи і духовним початком;
- духовна сила неба вияв Дао – шлях, закон;
- дао – це космічна сила, яка проходить через людину;
- жень – гуманність, людяність, милосердність як шлях доброчесності;
- сенс існування благородної, розумної людини – досягнення соціальної гармонії, встановлення «Суспільства великого єднання» – у цьому суспільстві має панувати рівність, мир та людяність.

Ідеалом китайської філософії є «Мудрець», якому властиві обізнаність, обов'язковість, відчуття та розуміння елементарної міри!

Тепер, як ми з'ясували в певною мірою вчення Конфуція та його ідеал у Китаї, можна дійти висновку щодо його визначення «У всьому є своя краса, але не кожен її може побачити». Я вважаю, що Конфуцій має рацію: краса присутня скрізь, ми просто її часом не помічаємо. Потрібно старатися розглядати цю красу навіть у най крихітніших речах, деталях і вчинках, щоб жити, на мою

думку, було простіше, певною мірою навіть веселіше і загалом краще. Узагалі потрібно шукати красу у всьому, тоді життя «Засяє новими фарбами». До того ж кожна людина є індивідуальна, і це є аргументом до того, що кожний людський мозок у змозі шукати в чомусь свою індивідуальну, ні на одну іншу красу не схожу. Найбільш банальний приклад: у моїй групі друзів нікому не подобається їсти оливки та пити томатний сік, а я навпаки обожаю. І таких прикладів безліч. Тому я на сто відсотків згідний із визначенням Конфуція.

Можливо, навіть зараз, читаючи мою думку щодо вищезгаданого питання, ви змогли знайти і щось для себе цікаве, а можливо навіть і прекрасне!

Моцик Олександра,
студентка 2 курсу історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Сулятицька Т.В.

Щаслива людина та, яка займається улюбленою справою

А справді, що таке щастя... Кожна людина хоч раз замислювалась про це і ставила питання, як досягнути його. І я вважаю, до кінця важко визначити це поняття. Але врешті-решт, спробую описати саме мою думку з приводу цього.

По-перше, великий український філософ Г. Сковорода говорив: людина може самостійно збудувати своє щастя тільки коли з'ясує, у чому саме воно полягає. Тобто кожна людина - «коваль свого щастя». Докладаючи зусиль і знаючи, що ти хочеш, дійсно можна відчувати себе щасливим. Крім цього, для кожного своє щастя – сім'я, робота, здоров'я, кар'єра чи навіть просто прокинутись зранку. Я вважаю, що в сучасному світі є всі умови для комфортного проживання людини і досягнення всього, чого вона забажає.

По-друге, у наш час кожен має професію, але чи відчуває людина себе на своєму місці? Я знаю багатьох людей, які працюють задля грошей чи ще чогось, але не отримують від цього нічого приємного. На мою думку життя настільки кольорове, що не можна зачинятися у чотирьох стінах і тонути в сірому повсякденні. Я б хотіла, що б кожна людина знайшла своє місце в соціумі і знайшла справу саме для душі. Звичайно, потрібні віра в себе та свої сили і впевненість на шляху до своєї мети.

По-третє, кожна людина має певний талант, здібності, бажання і т. д. Але без цілі людина ніщо... Скільки ми знаємо прикладів нереалізованих людей. Тому, як казав Гегель: «Только через осуществление великих целей человек обнаруживает в себе великий характер, делающий его маяком для других». Тобто вогник в очах та бажання працювати над собою і над своєю ціллю, навіть маленькими кроками йти до мети і зрештою досягнути – це, на мою думку, щастя. Я вважаю, що почуваю себе щасливою, коли усвідомлюю те, що займаюсь улюбленою справою і маю певні успіхи, коли спілкуюсь зі своїми близькими людьми, які змушують мене усміхатись. Звичайно є багато порад, але без дій та саморозвитку-не досягти нічого.

Отже, хотілося б закінчити словами Аристотеля: «Щастя – це кінцеве благо і вищий мотив діяльності людини». Ми не маємо бути, а будемо щасливі

лише тоді, коли змінимо ставлення до навколишнього світу і сприйматимемо все в природному вигляді, коли будемо прагнути чогось більшого і саморозвиватися, коли будемо цінувати усе, що ми маємо і радіти в цілому кожному дню.

Олексик Катерина,
студентка 2 курсу
природничо-економічного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Плахтій М. П.

**«Хто не любить самотності, той не любить свободи, бо лише наодинці
можна бути вільним»**

А. Шопенгауер

Артур Шопенгауер був одним із найвідоміших авторів Німеччини. Щоправда його вважали ненависником людей, мізантропом, який усе бачить у темних кольорах. Він писав про пошуки щастя, істинне й ілюзорне, про уникнення страждань. Але найбільше мені припали до душі його вислови про цінність самотності. За словами Шопенгауера, «самотність – доля всіх видатних умів: іноді вона обтяжує їх, але все-таки вони завжди обирають її як найменше з двох зол». Коли залишаєшся сам, то починаєш переосмислювати своє життя, його сенс. Аналізуєш свої вчинки і наслідки, до яких вони привели. Відсторонившись від інших людей, ти можеш кардинально змінити своє життя. З головою поринаєш у роздуми, упорядковуєш свої думки. Лише наодинці ми стаємо вільними від чужої думки, емоцій і проблем. Тоді людина зосереджується лише на собі. Не кожен зможе звикнути до самотності і навчитися її цінувати. Але той, хто це зробить – отримає справжній скарб. Часто саме нудьга змушує людину повертатися до товариства. Товариськість людини більш-менш обернено пропорційна її інтелектуальній цінності. І коли кажуть «він дуже мовчазний» – це майже ідентичне, що і «він – людина високих чеснот». Тим, хто не звик бути довгий час на самоті, я б порадила звикнути бути в суспільстві певною мірою самотнім. Тобто не завжди висловлювати всю повноту своєї думки, не довіряти всьому, що кажуть люди, не завищувати свої очікування щодо них і бути байдужим до чужих думок. Ось тоді ви сформуєте справжню витримку. Але для когось самотність – це як покарання. Вони звикли жити чужим життям, їхніми переживаннями, проблемами, замість того щоб розібратися в собі та почати проживати своє життя. Вони не хочуть брати відповідальність за себе. Для них самотність це щось погане. Але, в першу чергу, це незрозумілий стереотип, який установлений суспільством ще з давніх-давен. Не завжди самотня людина немає друзів, родичів або людей, із якими вона може провести час. Незважаючи на це, вона відчувається самотньою. Якщо ти залишаєшся сам, це не означає, що ти є відкинутим або непотрібним. Навпаки потрібно цінувати цей час усамітнення, адже це можливість краще зрозуміти себе. Лише наодинці із собою ти можеш зрозуміти, хто ти, яка твоя мета та призначення на цій землі.

Самотність – це те, що потрібно кожній людині. Сьогодні люди, а особливо підлітки, бояться залишатись наодинці, що свідчить про їхню духовну незрілість. Вони бояться залишатися наодинці зі своїми думками, лінуються мислити. Зрозуміло, що розвинена, високоінтелектуальна, духовно наповнена людина буде прагнути до усамітнення. Кожному потрібен різний час для цього. Комуś достатньо буде години, а комуś тижня або навіть двох. У всіх це індивідуально. Підсумовуючи вищесказане, можна з точністю сказати, що саме наодинці ми пізнаємо себе. Ми стаємо справді вільними і незалежними. Дуже влучно сказав відомий німецький драматург Герхарт Гауптман: «Справжнє зростання душі можливе лише на самоті. На самоті визріває все істинне, глибоке, могутнє».

Паушак Владислава,
студентка 2 курсу
історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Найчук А.В.

«Ученість - солодкий плід гіркого коріння»

Сократ

Основа навчання «гірка», адже вона потребує зусиль, посидючості, та наполегливості. Кожна людина знає, як важко даються науки, як багато зусиль треба для цього витратити, і чим дорослішими ми стаємо, тим більше зусиль потребує навчання.

Не слід забувати про те, що плід навчання є солодким. Та людина, яка сумлінно працювала з самого дитинства, отримала належні знання і навички, зможе впевнено обирати той навчальний заклад, який є їй до душі. Вивчившись там, де хотілось, особистість стане майстром своєї справи та досягне успіху.

З часом розумієш, що знання, здобуті своєю працею в минулому, знадобились тобі тепер і допомагають упевнено йти по життю й бути розумною, успішною, освіченою людиною. Будь-яка наука потребує жертв. Та яким солодким є плід навчання, коли ми в змозі вирішити завдання, яке ставить перед нами життя, спираючись на досвід поколінь, використовуючи отримані знання. Тому що нам уже не потрібно приносити в жертву будь-що або будь-кого задля вирішення проблеми. Отже, яким би гірким не було навчання, як би складно не було його здобувати, плід його завжди буде солодким, бо приносить радість від його використання. Пам'ятай: знання – шлях до успіху.

Пилипчук Ірина,
студентка 4 курсу
факультету спеціальної освіти,
психології і соціальної роботи
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

Соціалізація студентської молоді

Політична соціалізація української молоді є невід'ємною частиною побудови політично обізнаного, демократичного суспільства, що володіє системою знань про політичне становище своєї держави, дотримується культурних традицій, соціальних норм і моральних цінностей, що формують патріотичні почуття та наміри змінювати й удосконалювати свою країну в усіх сферах життєдіяльності, зокрема і політичній.

Політична соціалізація формується із становлення особистості в ранньому дитинстві, що відбувається шляхом впливу суспільства, що оточує юного громадянина, та залежить від наявності та якості політичного виховання. У першу чергу таке виховання забезпечують батьки та педагоги, а також лідери організацій, до яких може належати студент. У свідомості юного патріота відбувається процес засвоєння та накопичення соціального і політичного досвіду, що згодом формується в систему власних політичних установок, поглядів, цінностей.

Студентська молодь у процесі навчання у ЗВО має можливість набувати базових знань у сфері політики, вивчати дисципліни, що пов'язані із політичними та громадськими сферами життя суспільства, брати участь у різних суспільно-політичних проектах, активно працювати в органах студентського самоврядування та різних громадських організаціях. Студентські роки є сенситивним періодом для розвитку політичного мислення, що, на мою думку, є головною метою політичної соціалізації молоді. Саме від рівня політичного мислення юнаків залежить уміння користуватись набутими політичними знаннями, прогнозувати розвиток політичної ситуації в країні, оцінювати та аналізувати факти, явища, і головним аспектом такого мислення є знаходження рішень із різного виду політичних ситуацій.

Проте не всі представники студентської молоді піддаються впливу політичної соціалізації. Умовно можна розділити сучасну молодь на «активних» та «пасивних» учасників політичного процесу. До перших відносимо молодь, що цікавиться політичною ситуацією своєї країни, активно бере участь у громадському житті, є свідомими патріотами із чітко сформованими політичними поглядами, завжди готовими до дій у політичному житті, так як студенти мають право стати суб'єктами політичної діяльності. До категорії «пасивних» учасників політичного процесу можна віднести молодь, що не має бажання цікавитись політичним життям своєї держави, уникає участі в різних громадських організаціях, проектах, вони не мають чітко сформованих позицій, і «пливуть за течією» у політичних процесах країни.

Для формування політично зрілого громадського суспільства нашої держави основним механізмом політичної соціалізації студентської молоді стає

оптимізація навчального та виховного процесу в усіх навчальних закладах України. Система освіти спрямована на формування політичної зрілості, громадського лідерства, моральної свідомості та культури, що сприяє активній політичній соціалізації молоді та сприяє розвитку Української держави.

Повержук Ірина,
студентка 2 курсу
історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Найчук А.В.

«Вільний той, хто може не брехати»

А. Камю

Висловлювання Камю є доволі цікавою і дискурсивною темою для обговорювання. Адже навіть сам філософ не думав, що у XXI столітті цей вислів буде актуальним і популярним.

Замислюючись над цією цитатою, можу сказати, що я згодна з позицією Камю. Брехня – це жорстока річ у світі. На мою думку, її можна поставити на одну сходинку з убивством. Звичайно, що це може здаватися категорично, але така в мене позиція щодо брехні.

Якщо поставити собі питання чому людина використовує цей інструмент? Відповідь не потребуватиме очікування. Я зможу одразу відповісти на це запитання. Вона використовує брехню для того, щоб стати кращим і підвищити свій статус в соціумі. Такі реалії XXI століття. Бувають випадки, що людині важко прийняти себе такою, якою вона є. Чи можна вважати її вільною? Звичайно, що ні.

Варто розуміти для себе, що воля не тлумачиться тільки фізичною, але й душевною. І тому під час брехні ми нібито беремо на себе кайдани і з ними йдемо по життю. Не брехати – це означає бути справжньою, відкритою та щирою людиною, яка прагне до більших вершин у своєму житті. Не прикидатися згідним, удоволеним, щасливим, коли ти таким не є насправді.

Отже, французький філософ А.Камю зумів у ці прості та влучні слова вкласти великий сенс. Звичайно, що кожний читач буде вбачати своє тлумачення цього висловлювання. Я вважаю, що це не є важливим моментом, адже ми будемо робити для себе певні висновки, які слугуватимуть позитивним аспектом буття.

Предиткевич Вікторія,
студентка 4 курсу
факультету іноземної філології
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

Роздуми про ідеальний політичний режим

Сучасне українське суспільство вже черговий рік знаходиться в кризово-перехідній ситуації. Доволі часто серед пересічних людей можемо почути: «Ох, не вистачає Сталіна на них всіх!». Звісно, ніхто не прагне стати жертвою репресій, схожі тези звучать тільки тому, що українці відчують потребу в сильному й харизматичному лідері, який би власноруч «навів порядок». Отож, демократичний і тоталітарний режими...Який із них необхідний Україні сьогодні? Які переваги й недоліки є в кожному з них? Чому українці (варто зазначити, старше їх покоління) так прагнуть тотального контролю?

Перед тим, як розпочинати пошуки відповідей на запитання, окреслені вище, необхідно визначити поняття «демократії» та «тоталітаризму», оскільки порівняльний аналіз обох політичних режимів не є можливим без попереднього дослідження їхньої сутності.

Загальновідомо, що демократія – давньогрецький термін, який означає «народовладдя». У свою чергу, «влада народу» може бути репрезентована як народ (безпосередня д.), так і представник від народу (представницька д.) Демократичний політичний режим у державі передбачає, що для населення існують рівні можливості, кожен має права й свободи. Вагому роль відіграє те, що «меншість» (вибраний уряд) підпорядкована волі більшості (народу). Звісно, права людини мають вищий пріоритет, аніж права держави. Також варто зазначити, що влада не концентрується в одних руках, а розподіляється на законодавчу, виконавчу і судову.

Так, демократичний режим містить свої недоліки, серед яких:

– неврахування всіх інтересів суспільства, адже скільки людей – стільки й думок;

– розгалуженість влади теж має дві сторони медалі, оскільки це може призводити до плутанини серед неосвіченого населення (до прикладу: парламентські та президентські вибори в Україні. Люди, не розуміючи, що парламент має більше повноважень, аніж президент, продемонстрували незначний відсоток явки на парламентських виборах).

Усе-таки, в ідеалі цей політичний режим здатен забезпечити для населення комфортні умови в усіх сферах життя. Варто зазначити, що з 2007 року укладається й доповнюється так званий «Індекс демократії». Це класифікація 167 країн світу за рівнем розвитку демократії у них. Тому, підтвердженням дієвості цього політичного устрою, можемо назвати країни із повноцінною демократією, серед яких: Норвегія, Ісландія, Канада, Швеція, тощо. Україна в цій класифікації посідає 79 сходинку й відноситься до держав із перехідним режимом.

Тоталітаризм – політичний режим, який є повністю протилежним до демократії. Повний (тотальний) контроль над усіма сферами життя суспільства

зосереджений у руках держави. Звісно, ні про які права і свободи не йде мова. Більше того – владний апарат зробить усе можливе й неможливе, щоб усунути будь-які опозиційні думки чи настрої в суспільстві. Крім того, простежується тенденція до культу вождя (Гітлер у нацистській Німеччині, Сталін у комуністичнім СРСР, Муссоліні у фашистській Італії тощо).

Складається враження, що тоталітарний режим немає позитивних сторін. Та, тим не менш, якщо глянути на це питання з «ідеального» боку, відкинувши негативні нюанси, то можна виділити наступне:

- єдність нації, адже плюралізм та інакодумство заборонено;
- концентрація влади в одних руках, завдяки чому немає плутанини й «обхідних» шляхів.

Сьогодні не існує держав із тоталітарним устроєм, окрім Корейської Народно-Демократичної Республіки, яка не визнає себе тоталітарною. Звісно, репресії щодо населення, культ вождя Кім Чен Ина, повний контроль громадян – усе це дає можливість наочно побачити, який насправді політичний устрій країни.

Підбиваючи підсумки, хотілося б сказати, що все-таки старше покоління українців прагне «диктатора, який власноруч наведе порядок» через те, що не вміє і не бажає вчитися будувати країну самостійно, не хоче брати відповідальність на себе, втомилось від нестабільності. Україні не потрібен ні тоталітарний, ні авторитарний режими, адже це призведе до регресу. Зараз наша держава знаходиться в процесі становлення демократичного політичного режиму. Для успішного завершення цього, необхідно, в першу чергу, перестати очікувати, що «хтось прийде і все-все зробить»; припинити «підживлення» усталених радянських порядків (мова йде про «хабарі», «людські приступи», «подарунки за співпрацю»).

Так, демократія не ідеальна, але у ХХІ ст. це найкраще, що, поки що, придумало людство. Живучи в демократичному суспільстві, я впевнена, що мене за мою контрпозицію ніхто не пристрелить. Життя, свобода слова й вибору, вільнодумство є набагато ціннішими, аніж ковбаса по три п'ятдесят.

Продан Катерина,
студентка ММ1-В19 групи
педагогічного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Найчук А.В.

«Вільний той, хто може не брехати»

Альбер Камю

У людей багато вад та недоліків, зрештою жоден із нас не позбавлений них. Як завжди кажуть старші люди, ніхто не святий. Але є одна людська вада, яку я не можу спокійно переносити, яка викликає у мене гнів та зневагу до цієї людини. Вада ця – брехня.

Вільний той, хто може не брехати. «Що таке воля? Та вона як кисень, яким ми дихаємо повсякчас!» – це рядки з вірша невідомого автора. Як вміло

він зауважив, що людина не може жити без внутрішньої свободи так само, як не може жити без чистого повітря. Так-так, саме без внутрішньої. Адже фізична воля доступна всім, окрім злочинців, які колись вчинили неприйнятну дію та їх було покарано.

А що таке брехня? «Брехня – це світ із злості, неждана підла, що жде тебе щодня!» – це теж рядки з вірша. Так, тільки зла, несамостійна людина може прикривати свої недобрі діяння брехнею, отруюючи життя не лише собі, а й іншим.

Мені досі незрозуміло, що спонукає людей брехати. Навіщо сильній, чесній і порядній людині казати неправду? Особливо коли йдеться про близьких, колег і коханих. Навіть якщо ти зробив помилку, хіба тобі не вибачать, якщо ти все поясниш щиро – зрештою близькі люди майже завжди вибачають одне одного. І будь-яку слабкість, випадковий необачний крок можна вибачити, а брехню – майже ніколи.

Антон Чехов писав, що брехня їсть душу так само, як іржа їсть залізо. Але в житті брехуна вона їсть не тільки його душу, вона, немов кислота, роз'їдає довіру близьких, нищить найдорожчі стосунки. А як багато в світі існує людей, які втратили довіру до людей через те, що одного разу їх зрадила близька людина збрехавши. Тобто брехун нищить не лише власні стосунки, а й свою жертву: він вбиває віру в людей, уміння відкриватись новим знайомствам, любов до життя, віру в правдивість та добротність людей.

Звичайно ж це не означає, що потрібно висловлювати всю дурню, що спадає на думку. Толерантність і тактовність не передбачають брехні. Тактовність – це коли тобі не сподобалась робота друга і ти йому кажеш, що це просто не найкраща його робота, що в ній є певні недоліки, і що він може значно краще. Такі слова дають віру в себе, жагу змінюватися та розвиватись, бажання досягти кращих вершин. А брехня приносить лише розчарування, тому що збрехавши одного разу, ти вже не зможеш наступного разу сказати правду. Тобто ти вже не зможеш знайти іншого виходу з цієї чи іншої ситуації, окрім як знову сказати неправду та ще більше ускладнити ситуацію. Рідко хто з брехунів знаходить у собі сили признатись у своїй слабкості, боячись осуду за свої слова та вчинки.

Вони вважають, що сказавши неправду одному чи іншому, зможуть піднести себе на високий духовний рівень. Але ж рано чи пізно все викривається і стає тільки гірше. І що потім робити, як дивитись в очі тим, кому весь час брехав? Звісно, можна переїхати в іншу місцевість, «утекти» від друзів та проблем, знайти собі нових знайомих, але від того нічого не зміниться, тому що перш за все людина тікає від себе, та куди б вона не поїхала, її єство залишається з нею.

Якщо наша внутрішня воля, то чисте повітря, яке живить нас силою та любов'ю, то брехня навпаки отрує це повітря, роблячи людину безсилою і беззахисною перед світом. Вона спотворює її розум та заважає жити повноцінним життям, заважає здійснити свої бажання та мрії. Брехня відбирає в людини право на світле майбутнє, позбавляє її волі бути справжньою. Тому перш ніж сказати неправду, треба обов'язково подумати, чим вона може

обернутись і скільки лиха може наробити не тільки тобі, а й тим, хто тобі дорогий.

Скоропада Богдан,
студент 2 курсу
історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Плахтій М. П.

Сократ, Платон чи Аристотель, – якого вчителя обрав би я!

Софістична школа в стародавній Греції V-IV ст. пропагувала ідею про виправдання людини в будь-якій ситуації шляхом перекручення і маніпулювання фактами та думками. Тобто вони настільки вміло будували свої промови і відповіді опоненту, щоб змусити його сказати те, що їм потрібно та використати це проти нього. Для прикладу, людина погоджувалась із одним твердженням: «Так, це добре брати те, що для тебе буде хорошим», але софіст цю відповідь застосовував до іншого: «Так за що ви судите цього чоловіка, якщо він брав лише те, що хорошим». У цьому випадку софіст захищає злодія і маніпулює відповіддю опонента. Сократ навчався в софістів та зрозумів недоліки їх сприйняття істини.

Сократ у своєму розумінні філософії казав, що якщо людина буде знати, що буде добром, то вона не зробить зла. З цієї тези можна зрозуміти, що Сократ ставив знання і розум вище від усього іншого. Знаменита його фраза: «Я знаю, що я нічого не знаю, але ви не знаєте і того» чудово доповнює його філософське світобачення. Сам Сократ таким чином не вихваляв себе, а навпаки, шукав більших знань, бо розумів, що його власні всеодно недостатньо великі. З усього вищесказаного випливає: якщо людина буде розумною, то вона буде робити добро, а роблячи лише те, що принесе користь, вона зможе дотримуватися головних моральних якостей. Філософ виділив такі суттєві риси людини: міра, тут він має на увазі людину як мислячу істоту, яка думає і вміє стримувати власні бажання, заради добра інших людей і свого; хоробрість, якщо людина думає, значить вона розумна, а розумна людина знає, як вийти з різних ситуацій, уникнути небезпеки і пройти перешкоди; справедливість, розумна людина буде виконувати закони, адже буде розуміти їхню загальну користь і потребу.

Платон – ще одна велика постать античності, яка мала величезний вплив на тодішню філософію і її розвиток. Він ввів поняття матерії як основного матеріалу, з якого створюються всі речі, вважаючи її первинною. Також він казав, що існує два світи: світ ідей і світ речей. Але світ перший він вважав початком, з якого все розпочинається, а другий похідним від першого, тобто річ є похідною від ідеї. Щодо знання і його збагачення в людині, то Платон думав наступним чином, що всі знання людини – це спогади душі про світ ідей, звідси випливає, що чим більше спогадів має душа, тим більше людина знає. Згідно з його концепцією суспільства, мудрість, мужність і розум повинні стати

головними в людському суспільстві, їхній синтез здатен створити справедливість, яка потрібна будь-якому суспільству.

Найвідоміший учень Платона і разом із цим один із найкращих філософів Стародавньої Греції Аристотель мав дещо інші погляди, ніж його вчитель. Зрозумівши, що концепція попереднього не може пояснити процесів, які відбуваються з речами, він починає створювати свою модель існування світу. Відповідно до неї він замість ідеї використовує форму і робить її початком усього. А всі речі він пояснював як поєднання форми з матерією. Окрім цього, Аристотель створює власну картину світу в натурфілософському напрямі: яка має в основі чотири стихії: повітря, земля, вогонь, вода, а божий ефір відіграє роль творця неба і зірок.

Знання, за Аристотелем, людина здобуває завдяки органам чуття: зір, смак, нюх, дотик, слух. Але водночас він стверджує, що за допомогою органів чуття людина не здатна зрозуміти повну картину і відчуття мають певні обмеження. Він, як і Сократ, возвеличує розум людини і бачить відмінність людини від тварини саме в здібностях людини до інтелектуальної діяльності. Щодо певного державного ладу, до якого був прихильним Аристотель, то він виділяє монархію, аристократію і демократію. За його твердженням, кожна з цих форм буде корисною, якщо її правильно застосують.

Я вважаю, що всі троє є безсумнівними геніями свого часу. Мати змогу навчатися в них або ж просто відвідувати їхні лекції, промови було би великою користю для будь-кого, а ще краще в усіх разом. Але якби постало питання вибрати лише одного з них у ролі свого вчителя, то я би обрав Сократа. І я поясню чому.

По-перше, мені є цікавим твердження Сократа про добро і зло. Його бачення розуму як головного компонента, який керує нашими вчинками, є привабливим для мене. Я також дотримуюся думки, що чим більше людина знає, тим краще для неї, адже в неї більші можливості для порівняння, аналізу і обрання правильного варіанта розвитку подій.

По-друге, Сократ виділяє декілька пунктів, дотримуючись яких, будь-яка людина стане кращою, незалежно від свого матеріального становища, а таким чином вона зробить кращим суспільство, у якому існує. Найбільш потрібною для нашого часу я би виділив міру, якої так важко дотримуватись. Будьмо відверті: мало хто це робить, а вона є вкрай корисною.

Отже, на мою думку, якби в мене була можливість обрати собі учителя серед цих трьох легендарних філософів, то я би обрав Сократа!

Стульська Марина,
студентка 2 курсу
історичного факультету
Науковий керівник:
к. філос. н., доцент Сулятицька Т.В.

Мудрість – це ...

Мудрість... Що це таке ? Хто її здобуває ? Чи всі люди мудрі? Наскільки це складне питання, яке має для кожного своє значення. Кожен хоче зрозуміти осягнути мудрість, але не всім вона доступна. Мудрість для кожного своя . Цю рису людина може здобувати впродовж усього життя аж до смерті. Існує така думка, що мудра людина має бути саме похилого віку. Мудрість не залежить від віку. Інколи люди середнього віку менш мудрі ніж молоді. А чому? Напевно тому, що мудрість здобувається не тільки з переказів інших, творів у книжках, а з власного досвіду. Усі люди роблять помилки, але це не завжди погано, адже на помилках ми вчимося. Усе, що не робиться-робиться на краще. Недарма цей вислів має таку популярність серед людей, адже він має тісний зв'язок із мудрістю. У людини є все життя для того, щоб набратися мудрості, у когось воно безпроблемне, а хтось все життя страждає через свої помилки і ніяк не може зрозуміти, у чому справа. Набратися мудрості не так просто, як ми думаємо. Для мене мудрість – це розсудливість, обдуманість, стриманість, тактовність. Також це вміння допомагати іншим, вміння зважувати всі плюси та мінуси , а ще взяти відповідальність, адже відповісти за свої вчинки може лише той, хто розуміє та усвідомлює неправильність своїх дій . Це вже досвід , який би він не був.

Люди завжди прагнули до мудрості. Хтось за допомогою вчителів, мислителів. Для цього вони тренують свій розум та інтуїцію. Багато читають, спостерігають за всім живим, медитують.

Мудрість допомагає людям бути людяними. Можливо вберегти від помилок неможливо, через деякі речі люди мають пройти самі. Але деякі можна обійти, деякі поняття нам передають бабусі, дідусі зі свого досвіду, тому дуже важливо прислухатися та саме чути. Але поки ми самі не стикнемося з проблемою ми не зможемо зрозуміти що це і як з цим боротися. Тому не потрібно жити в ілюзії та мріях, скиньте свої рожеві окуляри та подолайте всі перешкоди і в нагороду ви отримаєте цей безцінний скарб, який прагне отримати кожен.

Тригуба Віта,
студентка 4 курсу
факультету іноземної філології
Науковий керівник:
к. політ. н., доцент Віннічук О. В.

Ідеальна держава Платона й Аристотеля: спільне й особливе

Як ми всі знаємо, саме мислителі Стародавньої Греції зробили величезний внесок у розвиток політичної думки та становлення політичного знання. Проте серед усіх античних мислителів найбільш вагомими здобутками у цій галузі залишилися саме Платон і Аристотель. Вони мали свої поняття щодо «ідеальної держави», які містили в собі як щось спільне, так і відмінне, по-своєму особливе.

Платон у своїй праці «Держава» вважав, що ідеальною є справедлива держава, якою керують обдаровані і добре підготовлені, високоморальні люди, які б і справді мудро керували державою. Тобто, фактично Платон вважав, що державою повинні керувати філософи, бо саме вони володіють найбільш високими моральними якостями. Визначальним принципом ідеальної держави він вважав справедливість. На його думку, саме держава вирішує найбільш важливі завдання, які стоять перед суспільством, керуючись справедливістю, такі як: захист людей, забезпечення їх соціально-економічними, матеріальними цінностями, різними благами, створення умов для їх культурного розвитку. Також Платон розділяв людей на три групи: мудреці, воїни та селяни (ремісники). У мудреців переважає розумний початок, розвинуте почуття справедливості, прагнення до права, і він вважає, що вони є тими, хто повинні бути правителями в ідеальній державі. Воїни ж покликані піклуватися про безпеку та стабільність держави. А селяни та ремісники покликані займатися фізичною працею. Вони відповідальні за необхідні матеріальні блага, які задовольняють потреби і їх самих, й інших верств населення. Аналізуючи класифікації суспільного ладу, зауважимо, що найкращою формою державного правління, на думку Платона, вважалася аристократія, тобто влада найкращих її жителів. Він вважав, що саме аристократи, тобто найкращі жителі держави, можуть навести лад у державі та досягнути успіху.

У свою чергу, Аристотель починає огляд своїх ідей із аналізу та глибокої критики теорії Платона. Аристотель наголошує на тому, що подібний проєкт держави, який запропонував Платон, є надто складним для реалізації. І відповідно до ідей Аристотеля держава є продуктом певного природного розвитку. Водночас мислитель вказує, що людина за своєю природою є істотою політичною, і може реалізувати свою політичну потребу саме в державі. Він вважав, що ідеальна держава відповідає уявленням про справедливість і допомагає громадянам досягти суспільного блага. Аристотель вважав, що «поліс» – це насамперед люди, а тільки потім усе матеріальні блага, цінності та інституції. Для Аристотеля найкращою формою правління була «політія», тобто держава, якою б керували «середні» люди. Тобто фактично мислитель, на противагу Платону вказує, що аристократія не призведе до розвитку держави. Політія виступає своєрідним поєднанням олігархії та демократії, їхніх

найкращих сторін. І тут ми можемо знову бачити розбіжність у поглядах мислителів, адже такі форми правління, як олігархію і демократію, Платон критикував. Аристотель вважав, що за політії здійснюється рівноправ'я, а аристократизм і монархія суперечать принципу рівності людей. Але і Платон, і Аристотель не розглядали чисту форму демократії як варіант для своїх «ідеальних держав», адже Платон вважав, що вона призведе до занепаду держави, а Аристотель – що вона захищає більше незаможних громадян, а заможних – ставить у залежність. Філософ робить чіткий поділ між вільними громадянами полісу та безправними рабами. Ті, хто були громадянами полісу, мали право брати участь у суспільному житті, мали права та привілеї, а раби та осілі чужоземці були позбавлені права брати участь у політичному житті полісу. Аристотель виділяє, що раби – люди, що від народження здатні лише слідувати чужій волі та здійснювати чужі замисли.

Отже, можна зробити висновок, що хоч Аристотель і Платон не були прихильниками теорій один одного щодо «ідеальної держави», їхні погляди все ж перепліталися в окремих аспектах. До прикладу, обов'язкова справедливість держави та неприйняття демократії. Звісно, кожен із них мав свою точку зору та своє уявлення про правління «ідеальною державою», адже Платон був прихильником влади лише «обдарованих», коли Аристотель надавав перевагу владі «середніх класів» (політія), у кожного була своя диференціація суспільства, але думки обох мислителів мають «зерно істини».

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ФІЛОСОФІ-Я

Наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Випуск 5

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
32301, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14